

transect: archeologie, erfgoed, ruimte

Transect-rapport 780

Numansdorp

Burg. De Zeeuwstraat 195A

Gemeente Cromstrijen (Zuid-Holland)

Inventariserend Veldonderzoek
door middel van Proefsleuven

Auteur	E.Mol MA
Versie	Conceptversie 1.0
Projectcode	15040042
Datum	23-10-2015
Opdrachtgever	Inventerra Common Services Dhr. A. van Houwelingen Nijverheidsweg 34 3341 LJ Hendrik Ido Ambacht
Uitvoerder	Transect Australiëlaan 5a 3526 AB Utrecht 3297408100
Onderzoeksmelding	
Bevoegde overheid	Gemeente Cromstrijen
Deskundige namens overheid	RAAP Archeologisch Adviesbureau Dhr. I.A. Schute
Beheer documentatie	Transect, Utrecht

Autorisatie		
Naam	Datum	Paraaf
Drs. S. Hakvoort (Senior KNA archeoloog)	23-10-2015	

ISSN: 2211-7067

© Transect, Utrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Transect aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

In opdracht van Inventerra Common Services via de heer Van Houwelingen heeft Transect eind augustus 2015 een Inventariserend Veldonderzoek (waarderende fase) door middel van Proefsleuven (IVO-P) uitgevoerd op het terrein aan de Burgemeester De Zeeuwstraat 195A in Numansdorp (Gemeente Cromstrijen). De aanleiding voor het onderzoek vormt een bestemmingsplanwijziging ten behoeve van geplande nieuwbouw woningen. Voorafgaand zal de huidige bebouwing, een loods, gesloopt worden. Deze herontwikkelingen zullen gepaard gaan met grondroerende werkzaamheden. Hierbij kunnen eventueel aanwezige archeologische waarden worden aangetast. Teneinde inzicht te krijgen in de mogelijke aanwezigheid van dergelijke resten binnen het plangebied is een archeologisch proefsleuvenonderzoek uitgevoerd.

Conclusies

Op basis van het proefsleuvenonderzoek kunnen de volgende conclusies getrokken worden:

- In grote lijnen is de bodemopbouw binnen het plangebied praktisch gelijk. Het betreft een 50 centimeter dik modern ophogingspakket bovenop de oorspronkelijke bouwvoor. Vanaf ongeveer 80 cm -Mv zijn getijdeafzettingen (Laagpakket van Walcheren) en oeverafzettingen aanwezig. De van beiden vormde het archeologisch relevante niveau.
- Zoals verwacht werden restanten van een drieschepig Nieuwe Tijds-boerderij aangetroffen. De noord-zuid georiënteerde boerderij is reeds op historisch kaartmateriaal uit het begin van de 19^e eeuw afgebeeld, echter het is goed mogelijk dat de boerderij zijn oorsprong kent in de 17^e eeuw. Aan het einde van de eerste helft van de 17^e eeuw is immers Numanspolder ontgonnen (1642) en Numansdorp gesticht. Met behulp van de afstand deze westelijke muur (S.10) ten opzichte van de dichtstbijzijnde poer (S.9), kunnen we aannemen dat het gebouw circa 16 meter breed was. Hoewel een foutmarge aanwezig zal zijn, meet de boerderij in de lengte circa 40 meter (gemeten van het Kadastraal Minuut (1811-1832)).
- De restanten van de boerderij bestaan uit een vijftal bakstenen poeren. De poeren staan in de lengte circa 3,2 meter van elkaar vandaan. In de breedte is de afstand circa 7,5 meter (van het hart gemeten). De poeren bestaan uit gemetseld geel/oranje IJsseltenen met de formaten (LxBxH): 16,5x7,5x3,5 cm en 17x8x4,5 cm. Aan de oostzijde van de boerderij is een afwateringsgoot langs mogelijke restanten van een muur aangetroffen.
- Er zijn geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van een mogelijke voorganger van de boerderij. Wel is een greppel aangetroffen die mogelijk dateert in de periode van vóór de aanwezigheid van de boerderij. Te denken valt aan een vroegere erfgreppel of mogelijk zelfs een ontginningsgreppel ten behoeve van de Numanspolder. Dateerbaar vondstmateriaal heeft dit echter niet kunnen bewijzen.
- De gedempte watergang en/of eventuele havenwerken en beschoeiingen zijn niet aangetroffen. Wel is (sub)recente aanplemping richting de beek aangetroffen dat tot grote diepte reikt.

Selectieadvies

Het archeologische niveau is binnen het plangebied grotendeels goed bewaard gebleven, getuige de aanwezigheid van de afgedekte bouwvoor en onderliggende intacte getijdeafzettingen. De verwachtte historische boerderij is echter slechts summier teruggevonden. Bovendien is de hoeveelheid aan vondstmateriaal dat ondersteuning zou kunnen bieden nihil. Ook dankzij de aanwezigheid van (sub)recente aanplemping is de kans op het nog aantreffen van restanten van de watergang en/of havenwerken en beschoeiing laag. Dit in combinatie met de lage waardering dat het plangebied

scoort, geeft geen reden voor een archeologisch vervolgtraject. De verwachting is dat aanvullend onderzoek hier geen of nauwelijks nieuwe informatie zal opleveren. Wij adviseren dat het terrein daarom kan worden vrijgegeven voor verdere ontwikkeling met dien verstande dat de uitvoerder van de grondwerkzaamheden volgens de Monumentenwet verplicht is om eventuele vondsten te melden bij de bevoegde overheid, in deze de gemeente Cromstrijen.

Inhoud

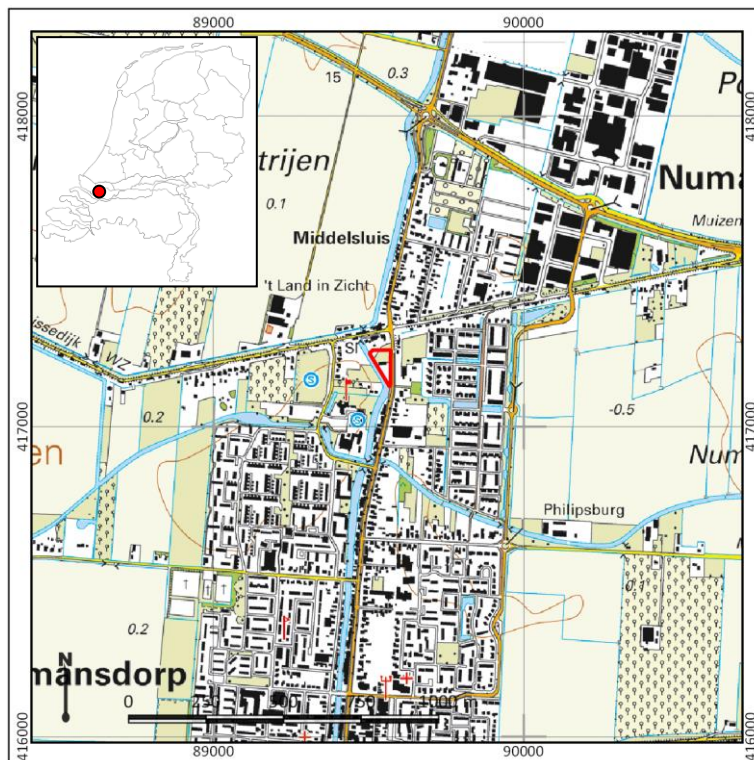
Samenvatting	
Inhoud	
1. Aanleiding.....	7
2. Resultaten vooronderzoek	8
3. Gespecificeerde archeologische verwachting.....	13
4. Aard en doel van het archeologisch onderzoek	15
5. Resultaten veldonderzoek.....	17
6. Synthese	25
7. Beantwoording van de onderzoeksvragen.....	26
8. Conclusies, waardestelling en advies	30
Geraadpleegde bronnen	32
Bijlage 1: Archeologische Beleidsadvieskaart (Gemeente Cromstrijen)	33
Bijlage 2: Archeologische Verwachtingskaart (Gemeente Cromstrijen)	34
Bijlage 3: Geologische kaart	35
Bijlage 4: Actueel Hoogtebestand Nederland	36
Bijlage 5: Bodemkaart	37
Bijlage 6: Archeologische Waardenkaart	38
Bijlage 7: Allesporenkaart	39
Bijlage 8: Sporenvlakken in meer detail.....	40
Bijlage 9: Sporenlijst.....	42
Bijlage 10: Vondstenlijst.....	43
Bijlage 11: Archeologische periode-indeling voor Nederland (conform ABR)	44

1. Aanleiding

Gemeente	Cromstrijen
Plaats	Numansdorp
Toponiem	Burg. De Zeeuwstraat 195A
Kaartblad	43E
Centrumcoördinaat	89.550/417.200

In opdracht van Inventerra Common Services via de heer Van Houwelingen heeft Transect¹ eind augustus 2015 een Inventariserend Veldonderzoek (waarderende fase) door middel van Proefsleuven (IVO-P) uitgevoerd op het terrein aan de Burgemeester De Zeeuwstraat 195A in Numansdorp (Gemeente Cromstrijen; zie figuur 1). De aanleiding voor het onderzoek vormt een bestemmingsplanwijziging ten behoeve van geplande nieuwbouw. Voorafgaand zal de huidige bebouwing, een loods, gesloopt worden. Deze herontwikkelingen zullen gepaard gaan met grondroerende werkzaamheden. Hierbij kunnen eventueel aanwezige archeologische waarden worden aangetast. Teneinde inzicht te krijgen in de mogelijke aanwezigheid van dergelijke resten binnen het plangebied is een archeologisch proefsleuvenonderzoek uitgevoerd.

Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met het eerder opgestelde Programma van Eisen (PvE, Hakvoort 2015) en de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.3.

Figuur 1. Topografische kaart met de locatie van het plangebied (rode lijnen).

¹ Transect Archeologie beschikt over een opgravingsvergunning ex artikel 45 van de Monumentenwet, verleend door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).

2. Resultaten vooronderzoek

Algemeen

Voorafgaand aan het proefsleuvenonderzoek is archeologisch vooronderzoek uitgevoerd door Transect (Wullink 2015). Het vooronderzoek bestond uit een gecombineerd bureau- en booronderzoek (verkennde fase). De gegevens en resultaten van het vooronderzoek zijn opgenomen in dit hoofdstuk.

Volgens de archeologische beleidsadvieskaart en verwachtingskaart (respectievelijk bijlage 1 en 2) ligt het plangebied in een zone met middelhoge verwachtingen voor archeologische waarden uit de periode IJzertijd tot en met de Nieuwe Tijd (Huizer, Benjamins & Van der A 2009). Op basis van de resultaten van het vooronderzoek (Wullink 2015) is deze verwachting voor het plangebied iets bijgesteld. Geconcludeerd kon worden dat het plangebied een hoge verwachting heeft op archeologische bewoningsresten uit met name de Nieuwe Tijd. Wegens het voorkomen van getijdegeulafzettingen in de ondergrond is de verwachtingen voor archeologische waarden uit de IJzertijd tot en met de Middeleeuwen komen te vervallen. Op grond van de resultaten van het vooronderzoek en de daaruit ontstane archeologische verwachting heeft de gemeente Cromstrijen besloten een Inventariserend Veldonderzoek door middel van Proefsleuven (IVO-P) uit te laten voeren.

Landschapsgenese (naar: Wullink 2015)

Numansdorp ligt in het zuidwestelijke zeekleigebied (Berendsen 2008), in de Hoeksche Waard. Dit landschap is in de huidige warme periode, het Holocene (vanaf 10.000 jaar geleden), gevormd. Onder invloed van zeespiegelbewegingen vormt zich in Zuidwest-Nederland een open getijdegebied (Laagpakket van Wormer, Formatie van Naaldwijk; De Mulder *et al.* 2003). Het getijdegebied wordt aan de zeezijde begrensd door strandwallen, welke tussen 2750 en 1500 v. Chr. een aaneengeschaalde natuurlijke barrière vormen voor de zee. Het gevolg is dat het plangebied en zijn omgeving verandert in een lagune die langzamerhand verzoet en waarin veenvorming kan optreden (Vos *et al.* 2011). Dit veen vormt het Hollandveen Laagpakket binnen de Formatie van Nieuwkoop. Vanaf het midden van de IJzertijd (500 v. Chr.) wordt dit veengebied al kleinschalig door de mens ontgonnen. Door de ontwatering klinkt het veen in, met een daling van het maaiveld ten gevolge. Het resultaat is dat langzamerhand de zee het veengebied weer kon binnendringen. Tijdens verschillende overstromingsfasen (de zogenaamde Duinkerke I-, II- en III-transgressies; Zagwijn en Van Staalduinen 1975) wordt het veen of geërodeerd of afgedekt door zeelei (Laagpakket van Walcheren, Formatie van Naaldwijk). In de Late Middeleeuwen werden de resterende veengebieden bedijkt, maar door een serie van overstromingen, waarvan de Sint-Elizabetsvloed van 1421 de meest catastrofale was, gingen grote delen van het cultuurlandschap in Zuidwest-Nederland verloren. Het verloren land en zo ook de Hoekse Waard, is vanaf de 15^e eeuw door inpoldering terug gewonnen. Numansdorp ligt in de Numanspolder, welke in 1642 gereed was.

Geomorfologie

Volgens de geologische kaart van Nederland (blad 430; bijlage 3) worden in de omgeving van Numansdorp en ook binnen het plangebied Duinkerke IIIb-afzettingen op Hollandveen op Afzettingen van Calais aangetroffen (kaartcode: AO.3b). Welke ook wel omschreven kunnen worden als het Laagpakket van Walcheren op Hollandveen op afzettingen van het Laagpakket van Wormer. De Duinkerke IIIb-afzettingen zijn rond 900 na Chr. afgezet. Geomorfologisch gezien ligt Numansdorp op een vlakte van getijdeafzettingen. In de omgeving van het dorp liggen enkele getijde-kreken welke op het Actueel Hoogte Bestand (AHN2; bijlage 4) zijn te herkennen in de vorm van groen/blauwe kronkelige lijnen. Het maaiveld binnen het plangebied ligt volgens het AHN op circa 0,7 m NAP. In de

omgeving van het dorp ligt het echter rond het NAP, hetgeen betekent dat er mogelijk sprake is van ophoging binnen het plangebied.

Bodem en grondwater

Het plangebied is op de bodemkaart (bijlage 5) als bebouwd weergegeven. In de omgeving van Numansdorp komen echter kalkrijke poldervaaggronden voor (code Mn35A; bijlage 5). Deze bodems zijn gevormd in lichte klei. Poldervaaggronden zijn gerijpte kleibodems die zich kenmerken door een slecht ontwikkelde A-horizont en een periodiek hoge grondwaterstand, waardoor binnen 50 cm -Mv gleyverschijnselen (roestvlekken) voorkomen in het profiel. De bodems in de omgeving hebben grondwatertrap VI, wat betekent dat de gemiddeld hoogste grondwaterstand (winterpeil) tussen 40 en 80 cm -Mv ligt en de gemiddeld laagste grondwaterstand (zomerpeil) beneden 120 cm -Mv. Vanuit archeologisch oogpunt betekenen dergelijke grondwaterstanden dat zowel organische als anorganische archeologische resten goed in de bodem geconserveerd kunnen zijn gebleven, voor zover deze beneden 120 cm -Mv liggen. Onverbrande organische resten die binnen 120 cm -Mv liggen zijn naar verwachting door oxidatie aangetast dan wel gedegrademd.

Archeologisch vooronderzoek

Binnen de kaders van het plangebied liggen, volgens het centraal archeologisch informatiesysteem (Archis) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), geen archeologisch (wettelijk beschermde) archeologische monument-terreinen (zie bijlage 6; AMK-terreinen). Ook zijn in het plangebied geen archeologische waarnemingen gedaan en is er niet eerder een archeologisch onderzoek uitgevoerd.

Ditselfde geldt voor het onderzoeksgebied (binnen een straal van circa 500 meter rondom het plangebied). Binnen deze zone zijn geen AMK-terreinen gekarteerd, zijn geen archeologische waarnemingen bekend en heeft niet eerder archeologisch onderzoek plaatsgevonden.

Op de IKAW (Indicatieve Kaart Archeologische Waarden; bijlage 6) geldt voor het plangebied een lage trefkans op archeologische waarden. Dit is echter een vertaling van de bodemkaart, waarbij alleen rekening is gehouden met de bodemsoort.

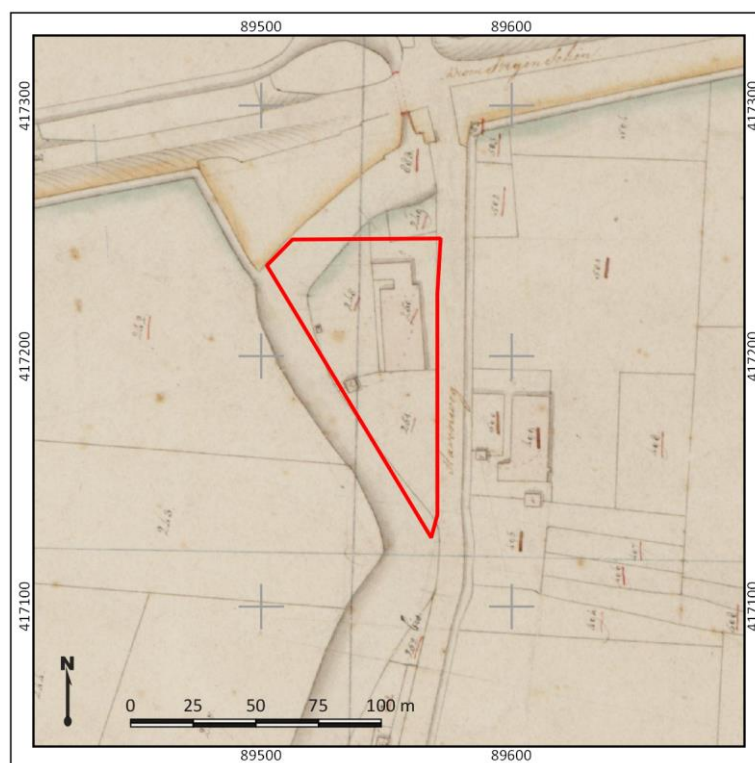
Op de archeologische beleidsadvieskaart en verwachtingskaart van de gemeente Cromstrijen (bijlage 1 en 2) hebben we gezien dat het plangebied een middelhoge archeologische verwachting kent, voor met name archeologische waarden uit de periode IJzertijd tot en met de Nieuwe Tijd (Huizer, Benjamins & Van der A 2009). Voor deze verwachtingskaart is naast de bodemopbouw met meer facetten rekening gehouden. Deze kaart is onder andere gebaseerd op de bekende archeologische waarden in de omgeving, in combinatie met de ontstaansgeschiedenis van het landschap (bodemopbouw en geomorfologie) en de cultuur-historische waarden.

Specifiek uit het booronderzoek is naar voren gekomen dat binnen het plangebied een recent opgebracht, puinhoudend zandpakket aanwezig is met een dikte tot 50 cm -Mv. Onder deze ophogingslaag is de oorspronkelijke bouwvoor aangetroffen, bestaande uit geroerd, sterk siltig en licht humeus zand dat naast puin ook archeologische indicatoren bevat (baksteen, waaronder ijsselsteentjes, houtskool en glas) die mogelijk verband houden met de boerderij die hier in het begin van de 19^e eeuw heeft gestaan. De ondergrens van dit geroerde pakket ligt tussen 90 en 137 cm -Mv. Onder de geroerde laag worden de natuurlijke afzettingen aangetroffen. Deze afzettingen bestaan uit een afwisseling van siltige zanden en zandige en siltige kleien, die veelal een fijne gelaagdheid tonen. De afzettingen worden naar onderen toe zandiger en gaan uiteindelijk over in siltarm zand. Deze afzettingen betreffen getijdegeulafzettingen van het Laagpakket van Walcheren. Deze zijn afgezet na 900 n. Chr. en houden verband met de geul die ten zuiden van het plangebied loopt en op historisch

kaartmateriaal is te zien. Het Hollandveen is niet aangetroffen binnen 3,7 m -Mv en is waarschijnlijk door de getijdegeul opgeruimd.

Historische situatie (naar: Wullink 2015)

Numansdorp (vernoemd naar Gerard Numan, de eerste ambachtsheer van de ambachtsheerlijkheid Cromstrijen) ligt in de Numanspolder. In de eerste helft van de 17^e eeuw werden zowel het dorp gesticht, als de polder ontgonnen (gereed in 1642). Het plangebied ligt in de buurtschap Middelsluis, met de feitelijke historische kern van Numansdorp circa 1,5 km ten zuiden hiervan. Op de kadastrale minuut uit de periode 1811-1832 (figuur 2) is te zien dat de Binnenhaven binnen het plangebied een bocht maakt naar het noordoosten toe en in noordoostelijke richting de kruising van de De Zeeuwstraat en de Middelsluisdijk loopt. Uit de kaart blijkt verder dat binnen het plangebied een grote boerderij ligt van circa 40×15 meter. Deze boerderij is in 1879 (figuur 3) verdwenen. Dan is het noordelijke deel van het plangebied in gebruik als boomgaard en het zuidelijke deel als akker. Tussen 1940 en 1958 (figuur 4) wordt de bocht uit de Binnenhaven gehaald en wordt de huidige bebouwing binnen het plangebied gerealiseerd (figuur 5). Tijdens het onderzoek staat in het centrale deel van het plangebied nog de loods die in de jaren 1950 is gerealiseerd en die onderdeel uitmaakte van een garagebedrijf. Aanwezige bodemverstoringen kunnen zijn ontstaan bij de bouw van de loods. Ook de gedempte Middelhaven kan als vergraving/verstoring worden beschouwd. Uit het milieukundig onderzoek door Inventerra is gebleken dat die demping voornamelijk uit puin bestaat (mondelinge mededeling aan Wullink van A. van Houwelingen, Inventerra).

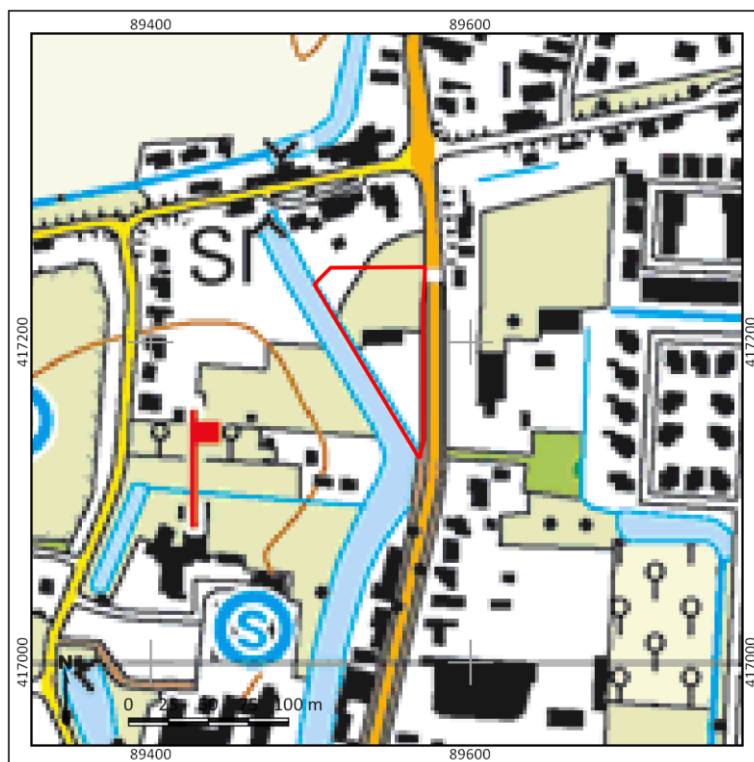
Figuur 2. Plangebied (rode lijnen) op Kadastraal Minuutplan (1811-1832; watwaswaar.nl).

Figuur 3. Plangebied (rode lijnen) op Topografische Militaire Kaart (1879; watwaswaar.nl).

Figuur 4. Plangebied (rode lijnen) op Topografische Kaart (1959; watwaswaar.nl).

Figuur 5. Plangebied (rode lijnen) op huidige Topografische Kaart.

3. Gespecificeerde archeologische verwachting

Kans op archeologische waarden	Hoog
Periode	Nieuwe Tijd
Complextypen	Bewoningsresten, sporen van landgebruik (erfinrichting, havenwerken, beschoeiing).
Stratigrafische positie	Direct onder een ophogingspakket en/of in de top van getijdeafzettingen

Op de archeologische beleidskaart en verwachtingskaart van de gemeente Cromstrijen heeft het plangebied een middelhoge archeologische verwachting, voor met name archeologische waarden uit de periode IJzertijd tot en met de Nieuwe Tijd (Huizer, Benjamins & Van der A 2009). Net buiten het plangebied, maar noemenswaardig is het feit dat plangebied aan een zone met een hoge archeologische verwachting grenst: te weten één van de historische kernen van Numansdorp. Bovendien heeft de Binnenhaven, die net ten westen van het plangebied ligt, ook een hoge verwachting voor havenkanalen en havens uit de Nieuwe Tijd. Ten zuiden van het plangebied, loodrecht op de Binnenhaven, loopt een smalle zone met een lage verwachting voor nederzettingen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Het betreft hoogstwaarschijnlijk een getijdenkreek.

Specifiek uit het booronderzoek (Wullink 2015) is naar voren gekomen dat in de ondergrond binnen de kaders van het plangebied getijdegeulafzettingen is aangetroffen. Deze zijn afgezet na 900 na Chr. en houden verband met de geul die ten zuiden van het plangebied loopt en op historisch kaartmateriaal te zien is. Hiermee is het verwachte Hollandveen geërodeerd, en is daarmee de verwachtingen voor archeologische waarden uit de IJzertijd tot en met de Middeleeuwen komen te vervallen.

Boven de getijdeafzettingen is een geroerde bouwvoor aangetroffen dat onder andere geel baksteen (ijsselsteentjes), houtskool en glas bevat. Deze archeologische indicatoren houden mogelijk verband met de Nieuwe Tijds-boerderij die op historisch kaartmateriaal van het begin van de 19^e eeuw reeds afgebeeld staat, maar mogelijk teruggaat (of voorgangers heeft) tot in de periode waarin Numansdorp opgericht is (eind eerste helft 17^e eeuw).

Concluderend kunnen we stellen dat het plangebied een hoge verwachting heeft op archeologische bewoningsresten uit met name de Nieuwe Tijd. Hierbij zijn restanten van havenwerken en/of beschoeiing zijn ook te verwachten.

Stratigrafische positie

Het archeologisch relevante niveau wordt gevormd door de landschapsgenese en de daarbij ontstane bodemopbouw. Binnen het plangebied bestaat de bodemopbouw in grote lijnen uit een recent ophogingspakket (circa 50 cm dikte), met daaronder de oorspronkelijke bouwvoor bovenop natuurlijke getijdeafzettingen. In principe kunnen direct onder het maaiveld reeds resten van muurwerk van de Nieuwe Tijds-boerderij aanwezig zijn, gezien het ophogingspakket hieromheen kan zijn neergelegd. Overige sporen en vondsten uit diezelfde periode worden verwacht in de top van de getijdenafzettingen, direct onder de afgedekte bouwvoor. De ondergrens van de bouwvoor ligt tussen 90 en 137 cm -Mv.

Complextypen

Binnen het plangebied worden met name bewoningssporen van de Nieuwe Tijds-boerderij verwacht in de vorm van muurwerk (o.a. funderingen, restanten van muren). Daarnaast zullen sporen van

landgebruik c.q. erfinrichting aangetroffen kunnen worden (o.a. greppels, sloten, kuilen, beschoeiing, waterputten). Niet uit te sluiten zijn bovendien restanten van havenwerken en/of beschoeiing. Vanuit archeologisch oogpunt zullen voornamelijk anorganische resten te verwachten zijn, zoals aardewerk en bouw materiaal. Organisch materiaal, zoals onverbrand bot, leer en textiel wordt vanwege het grondwaterniveau pas op een diepte van circa 120 cm -Mv verwacht. Boven dit peil is de kans groot dat deze organische resten zijn aangetast, dan wel gedegradeerd.

4. Aard en doel van het archeologisch onderzoek

Het doel van het archeologisch proefsleuvenonderzoek is inzicht te verschaffen in de aan- of afwezigheid van (behoudenswaardige) archeologische resten in het plangebied. Om dit doel te kunnen realiseren is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd waarop het onderzoek een antwoord dient te geven. Tevens heeft het proefsleuvenonderzoek ten doel het in kaart brengen van eventuele verstoringen binnen het plangebied.

De volgende onderzoeksvragen dienen te worden beantwoord (uit PvE; Hakvoort 2015):

1. Zijn er in het plangebied archeologische waarden aanwezig?
2. Wat is de aard van de onderscheiden archeologische waarden (complextypen, sporen, structuren, vondsten)?
3. Wat is de stratigrafische en ruimtelijke positie en spreiding van de archeologische waarden (diepteligging, begrenzing, omvang)?
4. Wat is de datering van de archeologische waarden op basis van (chrono-)stratigrafie en typochronologie (inclusief bouwhistorie)? En in hoeverre is er sprake van (dis-)continuïteit in gebruik/bewoning?
5. Welke categorieën van vondstmateriaal zijn aanwezig en in welke mate (ook in relatie tot elkaar)? Wat zegt de aard en mate van voorkomen van het vondstmateriaal over het gebruik van het plangebied in het verleden?
6. Welke (post-)depositionele processen zijn te onderscheiden en in hoeverre hebben deze invloed gehad op de bewoningsgeschiedenis en vondstcontexten?
7. Wat is de fysieke kwaliteit van de aangetroffen archeologische waarden (gaafheid en conserveringsgraad)?

Vanuit het vooronderzoek bestaat de verwachting op het aantreffen van (bouw)resten van een boerderij die hier vanaf de 17^e (?) tot de 19^e eeuw gestaan heeft. Specifiek hiervoor gelden de vragen:

8. Zijn resten aanwezig van de boerderij die tot de 19^e eeuw in het plangebied gestaan heeft? Zo ja, waaruit bestaan deze resten? Beschrijf in termen van constructiewijze, funderingswijze, indeling van het gebouw en de voor de bouw gebruikte materialen.
9. Zijn behalve de boerderijplattegrond nog overige erfelementen aangetroffen? Te denken valt aan waterputten, afvalputten, beerputten, greppels, sloten etc. Zo ja, beschrijf deze in termen van constructiewijze c.q. wijze van aanleg.
10. Is vondstmateriaal aanwezig in de sporen van de boerderijplattegrond dan wel de sporen van de overige erfelementen? Indien aanwezig, kan aan de hand van het vondstmateriaal een beeld geschetst worden van de mate van welstand van de bewoners?
11. Geven de aangetroffen boerderijresten aanleiding voor een vervolg in het archeologisch onderzoekstraject?

Vanuit het vooronderzoek bestaat de verwachting op het aantreffen van resten van een (gedempte) watergang, inclusief eventuele schoeiingsresten dan wel havenwerken. Hiervoor gelden de volgende vragen:

12. Zijn resten aanwezig van de op historisch kaartmateriaal zichtbaar aanwezige watergang in het noordwesten van het plangebied? Zo ja, beschrijf deze in termen van constructiewijze cq. wijze van aanleg.

13. Zijn resten aanwezig van beschoeiing dan wel havenwerken die te relateren zijn aan genoemde watergang? Zo ja, beschrijf deze in termen van constructiewijze cq. wijze van aanleg.
14. Is vondstmateriaal aanwezig in de opvulling van genoemde watergang? Zo ja, geeft de samenstelling van het vondstmateriaal een beeld van ofwel de gebruikers van het terrein (welstand) ofwel van specifiek uitgevoerde activiteiten in de buurt van de watergang en de beschoeiing daarvan (visserij, vuilstort, scheepvaart)?
15. Geven de aangetroffen resten van de watergang dan wel de beschoeiing daarvan aanleiding voor een vervolg in het archeologisch onderzoekstraject?

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.3 (KNA 3.3) en het Programma van Eisen voor dit onderzoek (Hakvoort 2015).

5. Resultaten veldonderzoek

Onderzoeksmethodiek

Voorafgaand aan het onderzoek is een indicatief puttenplan opgesteld, waarin voorzien is in de aanleg van 2 proefsleuven haaks ten opzichte van elkaar (zie figuur 10). Hierbij is rekening gehouden met de resultaten van de boorlocaties in het vooronderzoek. De totale dekkinggraad zal 10 % van het plangebied beslaan. De putten zijn 4 meter breed. De lange, noord-zuid georiënteerde proefsleuf is 75 meter lang. De oost-west georiënteerde proefsleuf is 43 meter lang.

Figuur 6. Plangebied (rode lijnen) met puttenplan (groene werkputten).

De uiteindelijke ligging van de aangelegde sleuven is weergegeven in de Allesporenkaart, bijlage 7. De uiteindelijke ligging van de proefsleuven zijn naar inzicht van projectleider enigszins aangepast. De reden hiervan zal later per werkput nader gespecificeerd worden.

De proefsleuven zijn met een graafmachine met 'gladde' bak uitgegraven, onder begeleiding van een senior KNA archeoloog. Tijdens het machinaal verdiepen zijn de vlakken en putwanden geïnspecteerd op de aanwezigheid van archeologische cultuurlagen, sporen, vondsten en/of eventueel muurwerk. Hierbij is ook gebruik gemaakt van een metaaldetector, zowel tijdens het verdiepen, als voor wat betreft het aangelegde sporenvak. Hierbij werd ijzer niet 'gediscrimineerd'.

Per proefsleuf is een archeologisch vlak in de top van de getijdeafzettingen aangelegd. Vlakken zijn geïnspecteerd op sporen, zowel archeologische als natuurlijke. Het vlak is vervolgens gefotografeerd, beschreven in een database en digitaal ingemeten met een dGPS.

De profielen van de proefsleuven zijn zoveel mogelijk verspreid over het terrein aangelegd en bodemkundig beschreven om inzicht te krijgen in de landschapsgenese en post-depositionele processen. Naar inzicht van de projectleider zijn in totaal vier profielkolommen aangelegd en gedocumenteerd (twee per put).

Vondstmateriaal is verzameld per spoor en/of per laag. Bij de aanleg van het vlak zijn eventuele vondsten verzameld in vakken van 5 meter per de breedte van de proefsleuf (4 meter).

Lithologie

De bodemopbouw bestaat in het zuiden van het plangebied uit de volgende lagen (figuur 7):

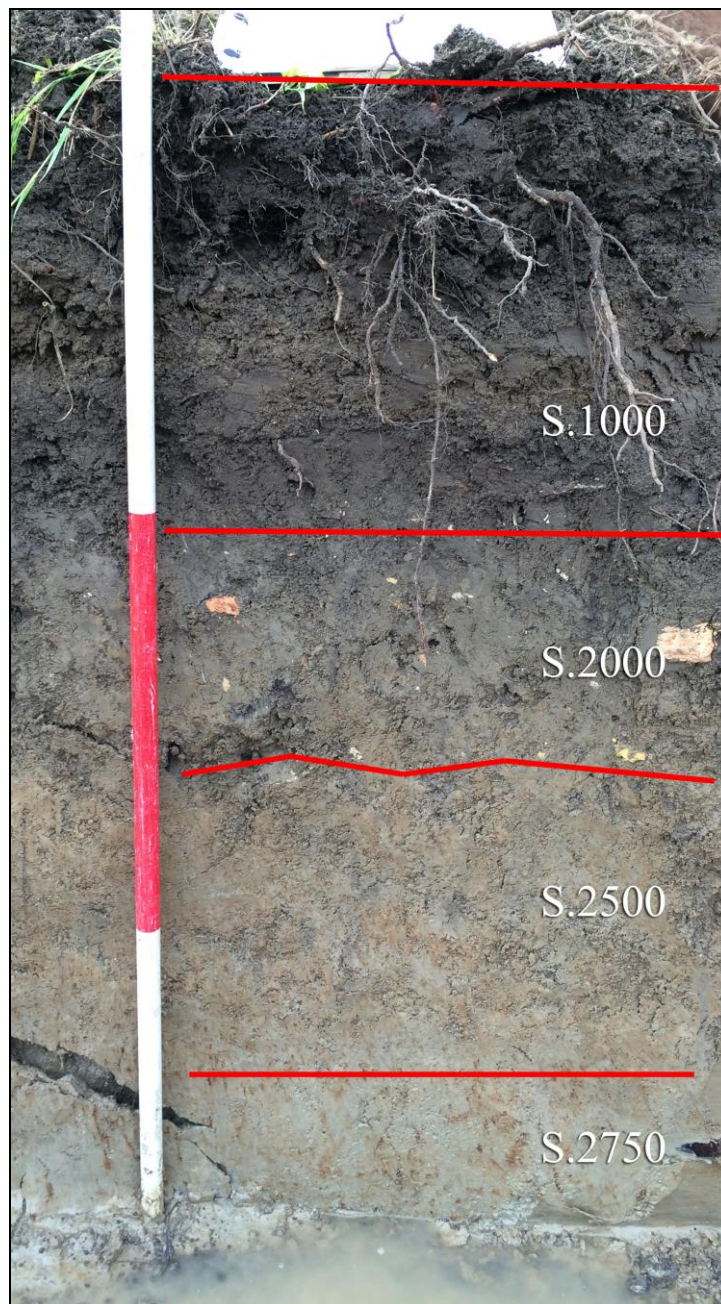
- S.1000: Het recente ophogingspakket (tot ca. 50 cm -Mv). Donkerbruin/zwart zwak siltig zand, matig humeus en bevat veel puin (oranje/geel baksteen, mortel).
- S.2000: Afgedekte bouwvoor (van circa 50 cm tot 80 cm -Mv). Donkergrijs, licht humeus, bevat baksteen en/of aardewerkspikkels en houtskool. Omgezet/verploegd. De bouwvoor dateert vanaf de sloop van de historische boerderij (te zien aan het baksteen).
- S.3000: Getijdegeulafzettingen (vanaf circa 80 cm -Mv). Grijs, gelaagd: zwak siltig zand met matig siltige kleilaagjes.

Figuur 7. Opname van profielkolom in zuiden van het plangebied.

De bodemopbouw in het noorden van het plangebied verschilt enigszins met de hierboven genoemde lagen. Richting het noorden wordt de natuurlijke ondergrond waarin het archeologisch vlak is aangelegd homogener (geen gelaagdheid meer) en zandiger: dit lijkt meer op een oeversituatie. Het noorden van het plangebied bevat de volgende lagen (figuur 8):

- S.1000: Het recente ophogingspakket (tot ca. 50 cm -Mv). Donkerbruin/zwart zwak siltig zand, matig humeus en bevat veel puin (oranje/geel baksteen, mortel).
- S.2000: Afgedekte bouwvoor (van circa 50 cm tot 80 cm -Mv). Donkergrijs, licht humeus, bevat baksteen en/of aardewerkspikkels en houtskool. Omgezet/verploegd. De bouwvoor dateert vanaf de sloop van de historische boerderij (te zien aan het baksteen).
- S.2500: Oeverafzettingen (van circa 80 tot 110 cm –Mv). Grijsbruin, matig zandige klei.
- S.2700: Overgang naar getijdegeulafzettingen (vanaf circa 110 cm -Mv). Grijs, sterk zandige klei.

Figuur 8. Opname van profielkolom in het noorden van het plangebied.

Sporen en structuren

Tijdens het onderzoek zijn 11 spoornummers uitgedeeld, waarvan 4 als recent zijn gedocumenteerd. De meeste ingetekende sporen bestaan uit restanten van de historische boerderij die op basis van historische kaarten in het vooronderzoek reeds verwacht werd. Hieronder zullen de sporen per werkput besproken worden. In bijlage 7 en 8 zijn de vlaktekeningen van de werkputten opgenomen (respectievelijk een overzichtelijke Allesporenkaart en twee uitsneden waarbij alle gegevens zijn opgenomen).

Werkput 1

Werkput 1 is 58,5 meter lang en 3,5 meter breed (zie figuur 9). De werkput is hiermee iets kleiner uitgevallen wegens een te behouden inrit aan de zuidzijde van de oorspronkelijke put. De hoogte van het vlak varieert tussen -0,3 m -NAP in het zuiden, tot circa 0,0 m NAP in het noorden van de werkput. Dit is circa 70 tot 80 centimeter onder het maaiveld. In deze sleuf zijn sporen opgetekend bestaande uit poeren (baksteenfunderingen), een greppel en enkele recente sporen/verstoringen.

Figuur 9. Het vlak van werkput 1, opname richting het noorden.

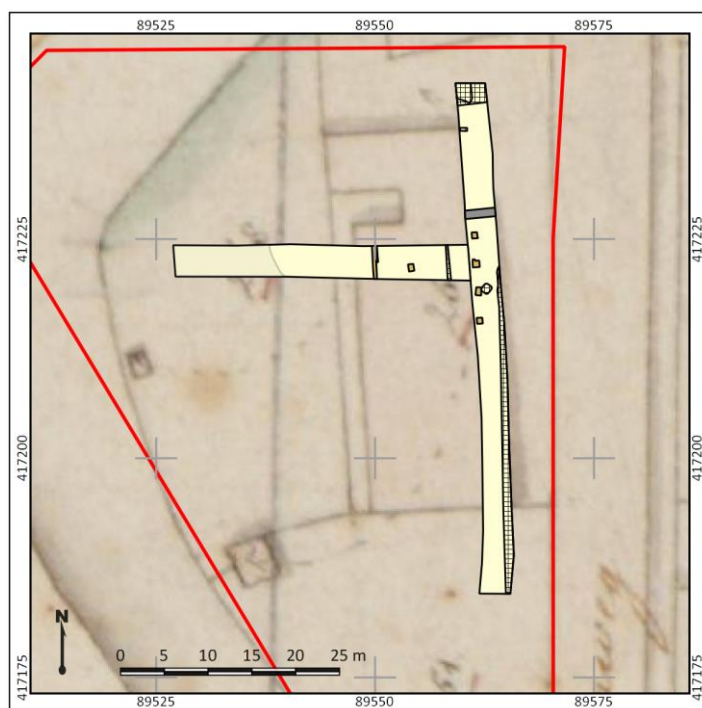
De baksteenfunderingen bestaan uit de onderzijdes van vier gemetselde poeren (zie figuur 10). Gezamenlijk hebben de poeren een noord-zuid oriëntatie. De poeren liggen in een rechte lijn achter elkaar, met een gemiddelde tussenruimte van 3,2 meter, en zullen onderdeel uitmaken van de oostelijke lange zijde van een boerderijplattegrond. De poeren zijn zo goed als vierkant, van circa 70 tot 80 centimeter in de breedte en lengte. De poeren bestaan uit gemetseld geel/oranje bakstenen met de formaten (LxBxH): 16,5x7,5x3,5 cm en 17x8x4,5 cm. Hoewel nuanceverschillen in de formaten aanwezig zijn, betreft het type IJsselstenen. Dit zijn bakstenen die langs de Hollandsche IJssel werden gefabriceerd en overwegend in de 17^e eeuw gebruikt werden.

We kunnen aannemen dat de poeren onderdeel zijn geweest van de funderingen van de historische boerderij die afgebeeld staat op de historische kaart uit 1811-1832 (zie figuur 10). Rekening moet worden gehouden met het feit dat de boerderij mogelijk al uit de 17^e eeuw stamt of mogelijk een voorganger heeft kent. Numansdorp en Numenspolder zijn immers aan het einde van de eerste helft van de 17e eeuw, respectievelijk opgericht en ontgonnen.

Figuur 10. Opname een poer (S.3).

Net ten noorden van de vier poeren is een oost-west georiënteerde greppel (S.5) gevonden. De greppel is één meter breed. Het betreft een licht bruinigrijze greppel van sterk zandige klei, die op basis van kleur niet sterk contrasteerde met de natuurlijke afzettingen. De greppel bevat (oranje) baksteenresten en mortelresten. Op de Kadastraal Minuutplan van 1811-1832 (figuur 11) is te zien dat de greppel de historische boerderij doorsnijdt. Mogelijk hebben we te maken met een uitbraaksleuf. Hoewel de greppel daar eigenlijk te weinig bouw materiaal voor bevat en dus te 'schoon' is. Vanwege de kleur lijkt het meer voor de hand liggend dat het een greppel betreft uit de periode van vóór de bouw van de boerderij. Te denken valt aan een vroegere erfgreppel of mogelijk zelfs een ontginningsgreppel ten behoeve van de Numenspolder. Door de afwezigheid van dateerbaar vondstmateriaal is dit vooralsnog niet bewezen.

Figuur 11. Allesporenkaart op historische kaart (Kadastraal Minuutplan 1811-1832; legenda en spoornummers, zie bijlage 7).

Naast genoemde archeologische sporen, werden met name aan de zuidzijde van de werkput diverse moderne kabelsleuven ten behoeve van de NUTS voorzieningen aangetroffen. Aan de noordzijde van de werkput is verder recent straatwerk (S.6 en S.8) met een stukje stoep (S.7) aangetroffen en ingetekend. Dit kwam al direct onder het maaiveld tevoorschijn en houdt waarschijnlijk verband met een recente oprit van het terrein. Net ten oosten van S.2 (poer) is ten slotte een recente kuil ingemeten. Opvallend is de locatie van het in het veld als recente stoep geïnterpreteerde spoor (S.7). Deze ligt exact op de lijn van de noordwand van de boerderij. De kans bestaat daarom dat het toch summier stukje muurwerk van de boerderij kan zijn geweest.

Werkput 2

Werkput 2 is enkele meters richting het zuiden verschoven om een van de tegenhangers van de in werkput 1 aangetroffen poeren op te zoeken. Hiermee kon de breedte tussen de poeren vastgesteld worden. De hoogte van het vlak varieert tussen 0,1 m -NAP in het oosten, tot circa 0,5 m -NAP in het westen van de werkput. Dit is circa 70 tot 90 centimeter onder het maaiveld. In de werkput zijn uiteindelijk twee archeologisch relevante sporen opgetekend. Het betreft zoals verwacht een vijfde poer (S.9 als tegenhanger van S.3). De vastgestelde breedte tussen de poeren bedraagt (vanuit het hart gemeten) circa 7,50 meter. Naast de poer is ook een linair spoor dat bestaat uit baksteen aangetroffen en ingemeten (figuur 12). Dit spoor is in het veld geïnterpreteerd als een afwateringsgootje langs resten van muurwerk (westmuur van de boerderij). Met behulp van de afstand deze westelijke muur (S.10) ten opzichte van de dichtstbijzijnde poer (S.9), kunnen we aannemen dat het gebouw circa 16 meter breed was. Op basis van de baksteensoort (Ijsselstenen) en historisch kaartmateriaal kunnen we aannemen dat ook dit restanten van de historische boerderij zijn. Het gootje is noord-zuid georiënteerd. De restanten van de muur (wellicht de onderzijde van de muur zelf) bestaan uit twee rijen stenen die met de kopse kant tegen elkaar aan liggen. Aan de oostzijde ligt een rij bakstenen die hier haaks op liggen met de strekzijde (lange zijde) naar boven. Hiermee wordt de goot gevormd. De gele bakstenen hebben het formaat: 16,5×7,5×3,5 cm (L×B×H). In de meest oostelijke 12 meter van de werkput is het terrein aangeplempt met klei en iets puin, om het hoogteverschil richting de beek op te vullen.

Figuur 12. Het muurwerk met afwateringsgootje (S.10). De oranje meetpin vormt de noordpijl.

Vondsten

Tijdens het onderzoek zijn 2 vondstnummers uitgedeeld. Alle vondsten zijn te dateren in de Nieuwe Tijd. Het betreft voornamelijk scherven (roodbakkend) aardewerk (9 stuks). Daarnaast zijn 4 metalen vondsten aangetroffen. Het vondstmateriaal kwam alleen uit de afgedekte bouwvoor (S.2000) en de aanplempingslaag richting de beek (S.11). De vondsten zijn hiermee in secundaire context gevonden, waardoor een directe link met de sporen van de boerderij slechts een aanname is geworden. Een selectie van het vondstmateriaal staat afgebeeld in figuur 13. Voor de volledige vondstenlijst, zie bijlage 10.

Metaalvondsten

Tijdens de aanleg van de vlakken is gebruik gemaakt van de metaaldetector. Dit leverde vier vondsten op uit de afgedekte bouwvoor S.2000. Het betreft 2 bronzen knopen, en loden strip en een ijzeren platte ring.

Anorganische vondsten

Waar mogelijk werd aardewerk, bouw materiaal en andere anorganische materiaalcategorieën verzameld tijdens de aanleg van de vlakken, het couperen, of het schavenderwijs onderzoek van sporen. Het betreft hoofdzakelijk aardewerkscherven uit de Nieuwe Tijd, zoals roodbakkerd aardewerk met loodglazuur. Één scherf bevat een gele golvende lijn slabversiering langs de rand (zie figuur 13).

Organische vondsten

Organisch vondstmateriaal is niet aangetroffen.

Figuur 13. Een selectie vondsten (bevat vondsten van zowel vondstnummer 1 als 2).

6. Synthese

In het Programma van Eisen is een gespecificeerde verwachting opgesteld, aan de hand van de verwachtingenkaart van de gemeente Cromstrijen en het bureau- en booronderzoek van Wullink (2015).

Het plangebied bevindt zich in het zuidwestelijke zeekleigebied, dat zich onder andere kenmerkte als een getijdegebied. Na de aaneenschakeling van strandwallen langs de kust, kon veengroei plaatsvinden. Tijdens verschillende overstromingsfases werd het veen echter of geërodeerd of afgedekt door zeeklei. Het eerste is het geval binnen het plangebied: reeds in het vooronderzoek zijn getijdengeulafzettingen aangetroffen. Deze afzettingen zijn afgezet na 900 na Chr. en houden verband met de geul die ten zuiden van het plangebied loopt en op historisch kaartmateriaal is te zien.

Hiermee kon geconcludeerd worden dat het plangebied een hoge verwachting heeft op archeologische bewoningsresten uit Nieuwe Tijd. Er zijn concrete aanwijzingen, van onder andere historisch kaartmateriaal, dat er tot in de 19^e eeuw een grote boerderij binnen het plangebied heeft gestaan, waarvan de oorsprong terug kan gaan tot de inpoldering in de 17^e eeuw. Daarnaast is ook een gedempte watergang aanwezig, waarin havenresten verwacht werden. Door de aanleg van twee proefsleuven over het plangebied kon de verwachting nader gespecificeerd worden en kon tevens een aanbeveling voor het vervoltraject worden geformuleerd.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn elf spoornummers uitgedeeld, met daarnaast een drietal aan lagen. De archeologisch relevante sporen bestaan uit vijf poeren van de historische boerderij, een twee-steens muurtje met afwateringsgoot, een greppel en een zone met aanplemping richting de beek. Eventuele havenwerken of beschoeiing is niet aangetroffen. Op basis van de afstand van westelijke muur (S.10) ten opzichte van de dichtstbijzijnde poer (S.9), kunnen we aannemen dat het gebouw circa 16 meter breed was.

Het vondstmateriaal bestaat hoofdzakelijk uit Nieuw Tijds-materiaal: het betreft roodbakend aardewerk met aan beide zijden loodglazuur en vier metalen vondsten, bestaande uit twee bronzen knopen (onversierd), een ijzeren platte ring en een loden strip. Allen zijn in secundaire context aangetroffen, waardoor een direct verband met de historische boerderij niet gemaakt kan worden, maar wel aannemelijk is.

Concluderend: op basis van het veldwerk, in combinatie met de historisch bronnen uit het vooronderzoek lijkt het plangebied hoofdzakelijk resten te herbergen van de historische bewoning bovenop relatief jonge getijdegeulafzettingen. De boerderij is reeds op kaartmateriaal van het begin van de 19^e eeuw aanwezig, zijn oorsprong kan echter terug gaan tot in de 17^e eeuw.

7. Beantwoording van de onderzoeksvragen

1. *Zijn er in het plangebied archeologische waarden aanwezig?*

Ja, in het plangebied zijn archeologische waarden aanwezig van met name een historische boerderij.

2. *Wat is de aard van de onderscheiden archeologische waarden (complextypen, sporen, structuren, vondsten)?*

De bewoningsresten bestaan voornamelijk uit funderingsresten in de vorm van bakstenen poeren. Daarnaast zijn de restanten van een twee-steens muurtje met afwateringsgoot aangetroffen. Ook hiervan kunnen we aannemen dat zij tot de historische boerderij behoorden. Ten slotte is ook een greppel aangetroffen die mogelijk uit de periode stamt van voor de bouw van de boerderij. Te denken valt aan een vroegere erfgreppel of mogelijk zelfs een ontginningsgreppel ten behoeve van de Numanspolder. Dateerbaar vondstmateriaal heeft dit echter niet kunnen bewijzen. Aan de oostzijde van de werkput is ten slotte een zone met aanplemping aangetroffen.

3. *Wat is de stratigrafische en ruimtelijke positie en spreiding van de archeologische waarden (diepteligging, begrenzing, omvang)?*

De archeologische waarden beperken zich met name tot de locatie van de historische boerderij zoals bekend is op historisch kaartmateriaal. Deze archeologische waarden zijn in het vlak in de noordoosthoek van het plangebied, ter hoogte van de kruising van de twee werkputten gevonden. Los van de greppel (die vermoedelijk ouder is) en de aanplemping aan de oostkant van het plangebied, zijn geen elementen van erfindeling (bijv. greppels, sloten) of inrichting (bijv. bijgebouwen, waterput) aangetroffen.

Qua diepte zijn er nuanceverschillen. Het muurwerk (het afwateringsgootje) en de poeren zijn direct onder de ophogingslaag aangetroffen (circa 50 á 60 cm -Mv). Het sporenvak ligt echter iets dieper: de greppel is direct onder de afgedekte bouwvoor (S.2000) gevonden, in de top van de getijdeafzettingen (circa 80 cm -Mv).

4. *Wat is de datering van de archeologische waarden op basis van (chrono-)stratigrafie en typochronologie (inclusief bouwhistorie)? En in hoeverre is er sprake van (dis-)continuïteit in gebruik/bewoning?*

Op basis van historisch kaartmateriaal (tezamen met het vondstmateriaal en de baksteensoort en -formaten) is de boerderij te dateren in de Nieuwe Tijd. Het staat reeds afgebeeld op vroeg 19^e-eeuws kaartmateriaal. De historische kernen van Numansdorp en de omliggende Numanspolder kennen beiden hun oorsprong in de 17^e eeuw. Het valt daarom niet uit te sluiten dat de oorsprong van de boerderij ook terug kan gaan tot in de 17^e eeuw. Ook is het mogelijk, hoewel daar vooralsnog geen aanwijzingen voor zijn, dat de boerderij een voorganger kent die in de 17^e of 18^e eeuw gebouwd en gesloopt is.

De greppel dateert ook in de Nieuwe Tijd, gezien deze baksteen uit deze periode bevat. Doordat de greppel, geprojecteerd op historisch kaartmateriaal, de historische boerderij doorkruist, dateert deze vermoedelijk uit de periode van vóór de boerderij. Te denken valt aan een vroegere erfgreppel of mogelijk zelfs een ontginningsgreppel ten behoeve van de Numanspolder. Dateerbaar vondstmateriaal heeft dit echter niet kunnen bewijzen.

5. *Welke categorieën van vondstmateriaal zijn aanwezig en in welke mate (ook in relatie tot elkaar)? Wat zegt de aard en mate van voorkomen van het vondstmateriaal over het gebruik van het plangebied in het verleden?*

Het vondstmateriaal bestaat hoofdzakelijk uit Nieuw Tijds-materiaal: het betreft roodbakkend aardewerk met aan beide zijden loodglazuur en vier metalen vondsten, bestaande uit twee bronzen knopen (onversierd), een ijzeren platte ring en een loden strip. Allen zijn in secundaire context aangetroffen, waardoor een verband met de historische boerderij niet direct kan, maar wel aannemelijk is.

Gezien de context en de geringe hoeveelheid van het vondstmateriaal, geeft het weinig informatie ten behoeve van het gebruik van plangebied in het verleden. Wel past het roodbakkende serviesgoed prima in de context van een historische boerderij.

6. *Welke (post-)depositionele processen zijn te onderscheiden en in hoeverre hebben deze invloed gehad op de bewoningsgeschiedenis en vondstcontexten?*

Binnen het plangebied zijn getijdegeulafzettingen aangetroffen (S.3000) van een geul die onderliggende veenpakketten ter hoogte van het plangebied hebben opgeruimd (Wullink 2015). Gezien de datering van de getijdegeulafzettingen (circa 900 na Chr.) zijn mogelijke archeologische waarden vanaf de IJzertijd (kleinschalige veenontginningen waardoor plaatselijk bewoning mogelijk was) tot en met de Middeleeuwen door de geul teniet gedaan.

Pas vanaf het einde van de eerste helft van de 17^e eeuw werd de Numanspolder ontgonnen en Numansdorp gesticht. Vanaf dan is grootschaligere landbouw en bewoning mogelijk. Voor het plangebied is bebouwing in ieder geval vanaf het begin van de 19^e eeuw aantoonbaar middels historisch kaartmateriaal.

Heden ten dagen heeft een 50 centimeter dikke moderne ophogingslaag, waarschijnlijk ten behoeve van egalisatie van het terrein, de afgedekte bouwvoor grotendeels behoed van verstoring.

7. *Wat is de fysieke kwaliteit van de aangetroffen archeologische waarden (gaafheid en conserveringsgraad)?*

Duidelijk is dat de historische boerderij is gesloopt, waarna het bouwmateriaal grotendeels afgevoerd is. Slechts de funderingen, in de vorm van enkele poeren, en een klein restantje van de vermoedelijke westelijke muur (met afwateringsgootje) is aangetroffen.

De conserveringsgraad van het vondstmateriaal is, vanwege de relatief jonge datering, goed te noemen. Het aardewerk bijvoorbeeld is nog van prima kwaliteit: het glazuur is grotendeels intact en de breuken zijn nauwelijks verweerd.

Vanuit het vooronderzoek bestaat de verwachting op het aantreffen van (bouw)resten van een boerderij die hier vanaf mogelijk de 17^e eeuw tot zeker in de 19^e eeuw gestaan heeft. Specifiek hiervoor gelden de vragen:

8. *Zijn resten aanwezig van de boerderij die tot de 19^e eeuw in het plangebied gestaan heeft? Zo ja, waaruit bestaan deze resten? Beschrijf in termen van constructiewijze, funderingswijze, indeling van het gebouw en de voor de bouw gebruikte materialen.*

De baksteenfunderingen bestaan uit vijf gemetselde vierkante poeren. Gezamenlijk hebben de poeren in twee rijen een noord-zuid oriëntatie. De poeren staan in de lengte gemiddeld 3,2 meter van elkaar vandaan. In de breedte staan ze circa 7,5 m van elkaar vandaan. Het betreffen zo goed als vierkante poeren, van circa 70 tot 80 centimeter in de breedte en lengte. De poeren bestaan uit geel/oranje bakstenen met de formaten (LxBxH): 16,5x7,5x3,5 cm en 17x8x4,5 cm. Hoewel nuanceverschillen in de formaten aanwezig zijn, betreft het type IJsselstenen. Dit zijn bakstenen die langs de Hollandsche IJssel werden gefabriceerd.

Onduidelijk is de verdere constructiewijze. Betreft het een volledige stenen boerderij? Of bestond de skeletbouw en/of de funderingspalen op de poeren na uit hout?

Qua indeling is bekend dat de boerderij drieschepig is geweest, met een afstand van circa 7,5 meter tussen (het hart van) de poeren. De afstand tussen de westelijke wand en de westelijke poer bedraagt (van hart naar hart) circa 4,20 meter. Verder heeft het proefsleuvenonderzoek geen informatie ten behoeve van de daadwerkelijke indeling van het gebouw opgeleverd. Een woon- en/of stalgedeelte is bijvoorbeeld niet aan te wijzen.

9. *Zijn behalve de boerderijplattegrond nog overige erfelementen aangetroffen? Te denken valt aan waterputten, afvalputten, beerputten, greppels, sloten etc. Zo ja, beschrijf deze in termen van constructiewijze c.q. wijze van aanleg.*

Er zijn geen aanvullende erfelementen aangetroffen behorend tot de boerderijplattegrond. Wel is ter hoogte van de boerderijplattegrond een greppel aangetroffen. Deze één meter brede greppel dateert ook in de Nieuwe Tijd, gezien deze baksteen uit deze periode bevat. De greppel dateert vermoedelijk uit de periode van vóór de boerderij. Te denken valt aan een vroegere erfgreppel of mogelijk zelfs een ontginningsgreppel ten behoeve van de Numanspolder. Dateerbaar vondstmateriaal heeft dit echter niet kunnen bewijzen.

10. *Is vondstmateriaal aanwezig in de sporen van de boerderijplattegrond dan wel de sporen van de overige erfelementen? Indien aanwezig, kan aan de hand van het vondstmateriaal een beeld geschetst worden van de mate van welstand van de bewoners?*

Door het gebrek aan vondstmateriaal in primaire context, kunnen geen uitspraken worden gedaan over de welstand van de bewoners.

11. *Geven de aangetroffen boerderijresten aanleiding voor een vervolg in het archeologisch onderzoekstraject?*

De boerderij is grotendeels afgebroken geweest, wat resulteert in het feit dat slechts de poeren en een zeer summiere hoeveelheid aan muurwerk is aangetroffen. Bovendien is vooralsnog geen vondstmateriaal in primaire context aangetroffen dat een aanvullende informatie voor interpretatie kan geven. Het vermoeden bestaat dat een vervolgonderzoek niet voldoende nieuwe informatie zal opleveren om grip te kunnen krijgen op de historische boerderij en zijn vroegere bewoners. Ook zijn er vooralsnog geen aanwijzingen die het bestaan van een eventuele voorganger bevestigt.

Vanuit het vooronderzoek bestaat de verwachting op het aantreffen van resten van een (gedempte) watergang, inclusief eventuele schoeiingsresten dan wel havenwerken. Hiervoor gelden de volgende vragen:

12. *Zijn resten aanwezig van de op historisch kaartmateriaal zichtbaar aanwezige watergang in het noordwesten van het plangebied? Zo ja, beschrijf deze in termen van constructiewijze cq. wijze van aanleg.*

Resten van de op historisch kaartmateriaal aanwezige watergang zijn niet aangetroffen, evenmin als de aanwezigheid van havenresten en/of beschoeiing. Wel is in het oosten van werkput 2, richting de beek, een pakket aanplempingsmateriaal gevonden dat richting de beek steeds dikker wordt. Hier is met klei en wat puin het hoogteverschil richting de beek opgevuld. De onderzijde van het aanplempingsmateriaal is aan de uiterste westzijde niet bereikt. Het hoogteverschil tussen maaiveld en oppervlaktewater bedraagt hier ca. 1,5 meter. Het oppervlaktewater bedraagt namelijk circa 1,2 m -NAP, terwijl het maaiveld aan de westzijde van werkput 2 circa 0,3 m +NAP bedraagt.

13. *Zijn resten aanwezig van beschoeiing dan wel havenwerken die te relateren zijn aan genoemde watergang? Zo ja, beschrijf deze in termen van constructiewijze cq. wijze van aanleg.*

Resten van beschoeiing dan wel havenwerken zijn niet aangetroffen. De gewenste diepte voor het aantreffen hiervan kon nergens bereikt worden.

14. *Is vondstmateriaal aanwezig in de opvulling van genoemde watergang? Zo ja, geeft de samenstelling van het vondstmateriaal een beeld van ofwel de gebruikers van het terrein (welstand) ofwel van specifiek uitgevoerde activiteiten in de buurt van de watergang en de beschoeiing daarvan (visserij, vuilstort, scheepvaart)?.*

Resten van de watergang, beschoeiing of havenwerken zijn niet aangetroffen.

15. *Geven de aangetroffen resten van de watergang dan wel de beschoeiing daarvan aanleiding voor een vervolg in het archeologisch onderzoekstraject?*

Vanwege de aanwezigheid van (sub)recente aanplemping richting de beek, en diens diepgang, is naar alle waarschijnlijkheid de kans op het aantreffen van havenwerken en/of beschoeiing laag geworden. De resten van havenwerken en beschoeiingen zullen zich op het niveau van het wateroppervlak bevonden hebben, circa 1,5 meter lager dan het huidige maaiveld. Hiermee bevinden ze zich buiten het bereik van het huidig onderzoek.

8. Conclusies, waardestelling en advies

Conclusies

Op basis van het proefsleuvenonderzoek kunnen de volgende conclusies getrokken worden:

- In grote lijnen is de bodemopbouw binnen het plangebied praktisch gelijk. Het betreft een 50 centimeter dik modern ophogingspakket bovenop de oorspronkelijke bouwvoor. Vanaf ongeveer 80 cm -Mv zijn getijdeafzettingen (Laagpakket van Walcheren) en oeverafzettingen aanwezig. De van beiden vormde het archeologisch relevante niveau.
- Zoals verwacht werden restanten van een drieschepig Nieuwe Tijds-boerderij aangetroffen. De noord-zuid georiënteerde boerderij is reeds op historisch kaartmateriaal uit het begin van de 19^e eeuw afgebeeld, echter het is goed mogelijk dat de boerderij zijn oorsprong kent in de 17^e eeuw. Aan het einde van de eerste helft van de 17^e eeuw is immers Numanspolder ontgonnen (1642) en Numansdorp gesticht. Met behulp van de afstand deze westelijke muur (S.10) ten opzichte van de dichtstbijzijnde poer (S.9), kunnen we aannemen dat het gebouw circa 16 meter breed was. Hoewel een foutmarge aanwezig zal zijn, meet de boerderij in de lengte circa 40 meter (gemeten van het Kadastraal Minuut (1811-1832)).
- De restanten van de boerderij bestaan uit een vijftal bakstenen poeren. De poeren staan in de lengte circa 3,2 meter van elkaar vandaan. In de breedte is de afstand circa 7,5 meter (van het hart gemeten). De poeren bestaan uit gemetseld geel/oranje IJsseltenen met de formaten (LxBxH): 16,5x7,5x3,5 cm en 17x8x4,5 cm. Aan de oostzijde van de boerderij is een afwateringsgoot langs mogelijke restanten van een muur aangetroffen.
- Er zijn geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van een mogelijke voorganger van de boerderij. Wel is een greppel aangetroffen die mogelijk dateert in de periode van vóór de aanwezigheid van de boerderij. Te denken valt aan een vroegere erfgreppel of mogelijk zelfs een ontginningsgreppel ten behoeve van de Numanspolder. Dateerbaar vondstmateriaal heeft dit echter niet kunnen bewijzen.
- De gedempte watergang en/of eventuele havenwerken en beschoeiingen zijn niet aangetroffen. Wel is (sub)recente aanplemping richting de beek aangetroffen dat tot grote diepte reikt.

Waardestelling

De waardestelling zoals voorgeschreven in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.3) gebeurt op drie niveaus: belevingswaarde, fysieke kwaliteit en inhoudelijke kwaliteit (tabel 1). De eerste is niet van toepassing, omdat de vindplaats niet bovengronds zichtbaar is. Alleen de laatste twee niveaus zijn op dit onderzoek van toepassing. De fysieke kwaliteit is gebaseerd op de conservering en gaafheid van de aangetroffen archeologische resten. De conservering geeft aan in hoeverre de resten behouden zijn, de gaafheid in hoeverre de vindplaats nog compleet is. De beoordeling is voor zowel gaafheid als conservering: drie punten voor hoge, twee punten voor middelhoge en één punt voor lage kwaliteit.

Op het selectie criterium 'gaafheid' scoort de vindplaats laag. Hoewel de archeologisch potentiële afgedekte bouwvoor en het onderliggende archeologisch relevante niveau in de top van de getijdeafzettingen grotendeels intact is gebleven, is de historische boerderij grotendeels verdwenen. Slechts de bakstenen poeren en een afwateringsgootje langs een summier intact muurtje is bewaard gebleven. Aanvullende erfelementen zijn bovendien niet aangetroffen. Gezien het gebrek aan vondstmateriaal uit primaire context en de schaarse restanten van de boerderij is de sociale status of andere historisch/archeologisch relevante informatie betreffende de boerderij en zijn bewoners moeilijk te herleiden.

De fysieke kwaliteit van de aangetroffen grondsporen is af te meten aan de mate van conservering van het muurwerk en de grondsporen zelf en aan de hierbij aangetroffen vondsten en botanische resten. De conservering van boerderij is over het algemeen matig. De boerderij lijkt grotendeels te zijn gesloopt, waardoor slechts de onderzijde van de poeren en een summiere hoeveelheid aan muurwerk en/of grondsporen (uitbraaksleuven, wandgreppels e.d.) is aangetroffen. De aangetroffen greppel (S.5) op zichzelf staand wordt laag gewaardeerd. Het spoor contrasteert slecht ten opzichte van de natuurlijke afzettingen in het vlak. De Nieuwe Tijds-vondsten zijn van goede slechte kwaliteit. Het glazuur is bijvoorbeeld nog vrij goed intact en de breuken zijn weinig verweerd. Organische resten, zoals archeozoologische en paleo-botanische resten, zijn niet aangetroffen.

De waardering van beide fysieke kwaliteitscriteria is in totaal 2 van de 6 mogelijke punten.

De aangetroffen resten worden vervolgens getoetst op inhoudelijke kwaliteit. Het gaat hierbij om de zeldzaamheidswaarde, de informatiewaarde, ensemblewaarde (of contextwaarde) en de representativiteit. Ook hier geldt: drie punten voor een hoge, twee punten voor een middelhoge en één punt voor een lage beoordeling.

Voor dit onderzoek geldt een lage waardering voor alle vier de beoordelingspunten ten behoeve van de inhoudelijke kwaliteit, resulterend in een lage score: in totaal 4 van de 12 mogelijke punten. Hoewel enkele restanten van de historische boerderij aangetroffen zijn, is het overgrote deel van de boerderij verdwenen. Bovendien zijn dit soort boerderijen geen zeldzaamheid.

Tabel 1: Waardestelling volgens Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (versie 3.3).

Waarden	Criteria	Scores		
		Hoog	Midden	Laag
Beleving	<i>Schoonheid</i>	Wordt niet gescoord		
	<i>Herinneringswaarde</i>	Wordt niet gescoord		
Fysieke kwaliteit	<i>Gaafheid</i>			1
	<i>Conservering</i>			1
Inhoudelijke kwaliteit	<i>Zeldzaamheid</i>			1
	<i>Informatiewaarde</i>			1
	<i>Ensemblewaarde</i>			1
	<i>Representativiteit</i>			1

Selectieadvies

Het archeologische niveau is binnen het plangebied grotendeels goed bewaard gebleven, getuige de aanwezigheid van de afgedekte bouwvoor en onderliggende intacte getijdeafzettingen. De verwachte historische boerderij is echter slechts summier teruggevonden. Bovendien is de hoeveelheid aan vondstmateriaal dat ondersteuning zou kunnen bieden nihil. Ook dankzij de aanwezigheid van (sub)recente aanplemping is de kans op het nog aantreffen van restanten van de watergang en/of havenwerken en beschoeiing laag. Dit in combinatie met de lage waardering dat het plangebied scoort, geeft geen reden voor een archeologisch vervolgtraject. De verwachting is dat aanvullend onderzoek hier geen of nauwelijks nieuwe informatie zal opleveren. Wij adviseren dat het terrein daarom kan worden vrijgegeven voor verdere ontwikkeling met dien verstande dat de uitvoerder van de grondwerkzaamheden volgens de Monumentenwet verplicht is om eventuele vondsten te melden bij de bevoegde overheid, in deze de gemeente Cromstrijen.

Geraadpleegde bronnen

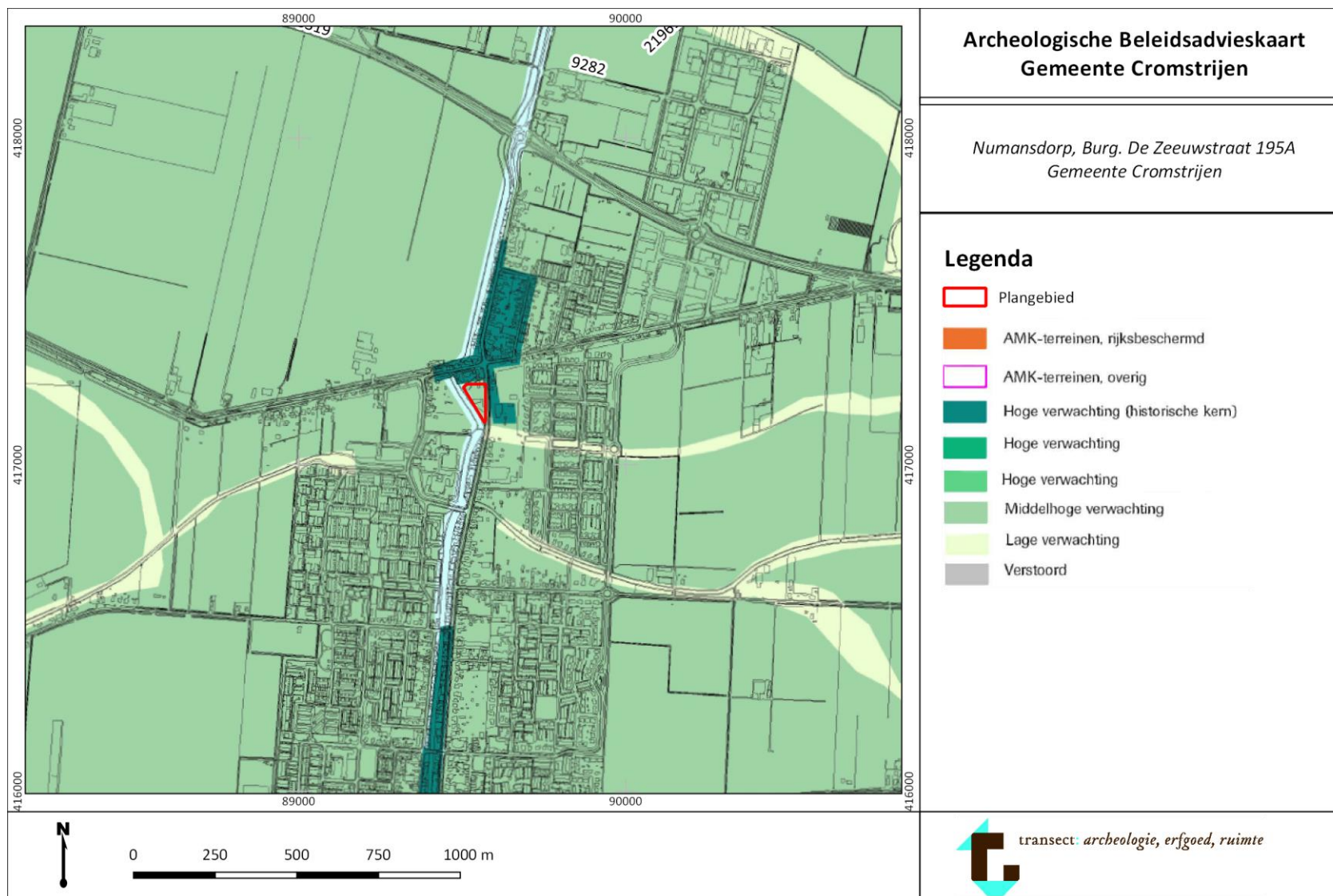
Archeologische kaarten en databestanden:

- Archeologische Beleidskaart Gemeente Cromstrijen.
- Archeologisch Informatie Systeem III (Archis2), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2007.
- Archeologische Monumenten Kaart (AMK), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2007.
- Basisregistraties Adressen en Gebouwen (BAG)
- www.ahn.nl
- www.watwaswaar.nl

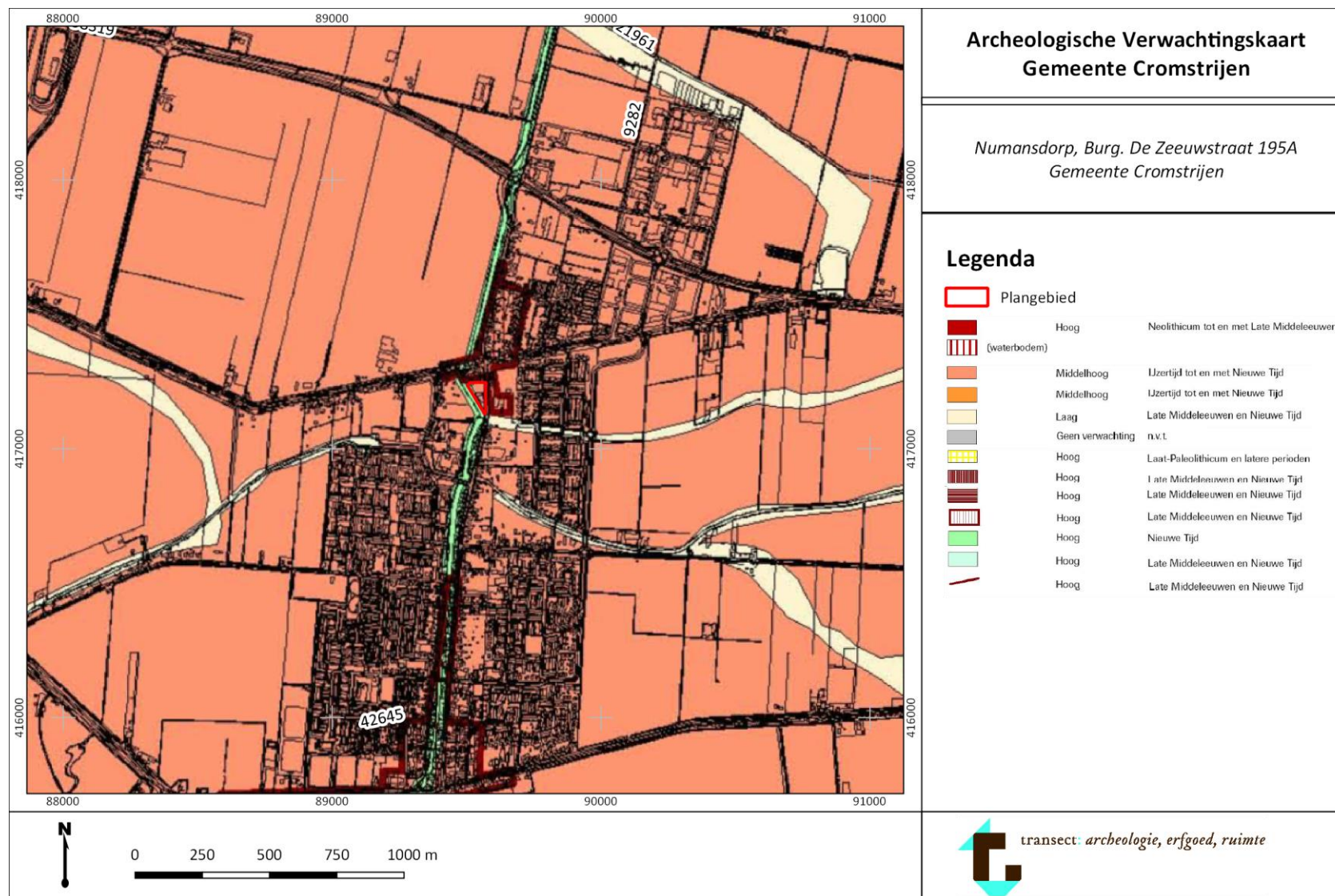
Literatuur:

- Berendsen, H.J.A., 2008. *De vorming van het land*, Assen (Fysische geografie van Nederland).
- Hakvoort, A., 2015. *Programma van Eisen Numansdorp, Burg. De Zeeuwstraat 195A. Gemeente Cromstrijen (Zuid-Holland). Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. Proefsleuven*, Utrecht (Transect-PvE).
- Huizer, J., M. Benjamins & S. van der A, 2009. *De archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart voor de Hoeksche Waard. Rapportage behorende bij de archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart van de Hoeksche Waard*, Amersfoort (ADC-Heritage rapport H034).
- Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong, 2003. *De ondergrond van Nederland*, Houten.
- Vos, P.C., J. Bazelmans, H.J.T. Weerts & M.J. van der Meulen, 2011. *Atlas van Nederland in het Holoceen*, Amsterdam.
- Wullink, A.J., 2015. *Numansdorp, Burg. De Zeeuwstraat 195A. Gemeente Cromstrijen (Zuid-Holland). Een archeologisch bureauonderzoek (BO) en inventariserend veldonderzoek (IVO), verkennende fase*, Utrecht (Transect-rapport 636).
- Zagwijn, W.H., Van Staalduinen, C.J., 1975. *Toelichtingen bij Geologische overzichtskaarten van Nederland*, Haarlem (Rijks Geologische Dienst), 134 p.p.

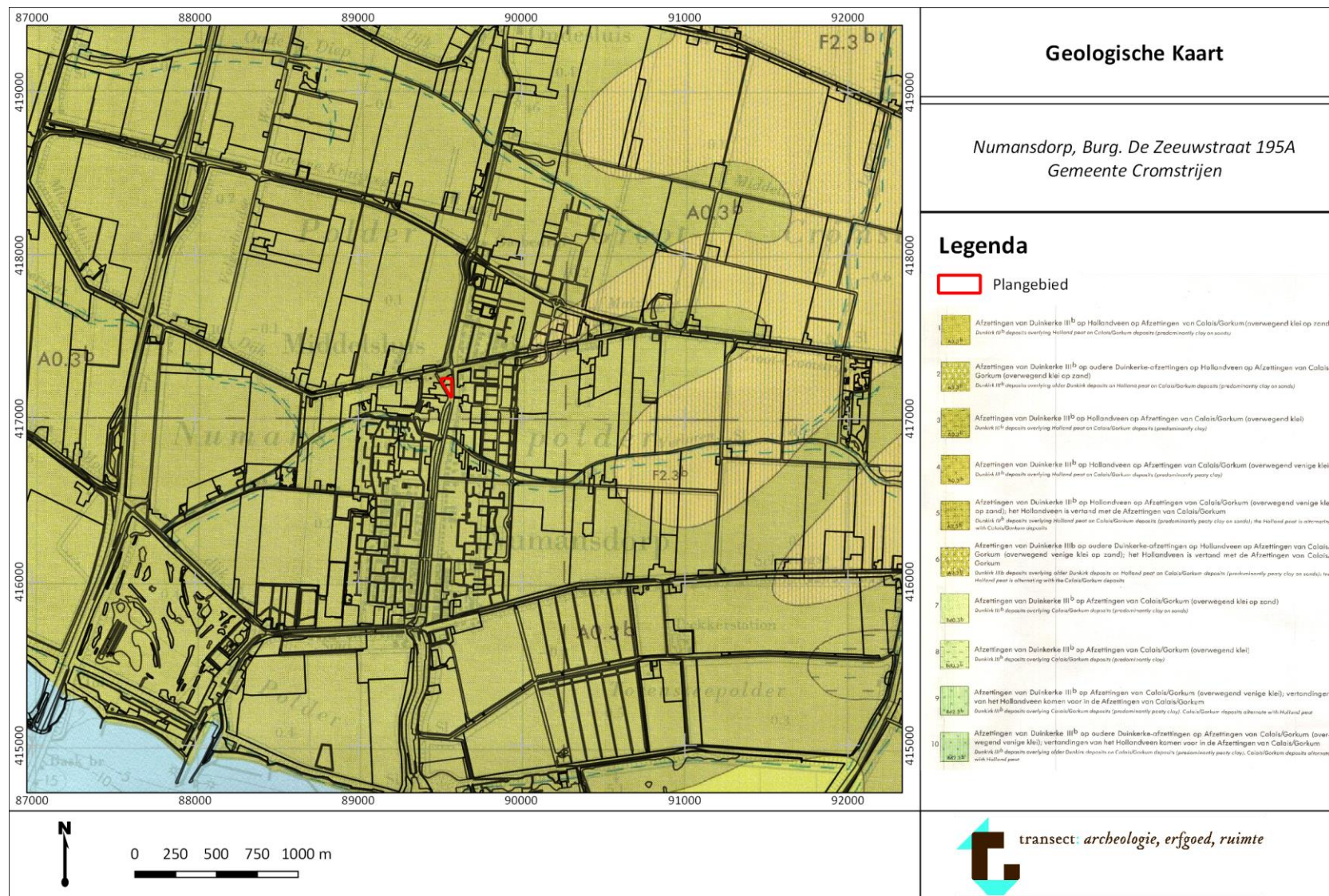
Bijlage 1: Archeologische Beleidsadvieskaart (Gemeente Cromstrijen)

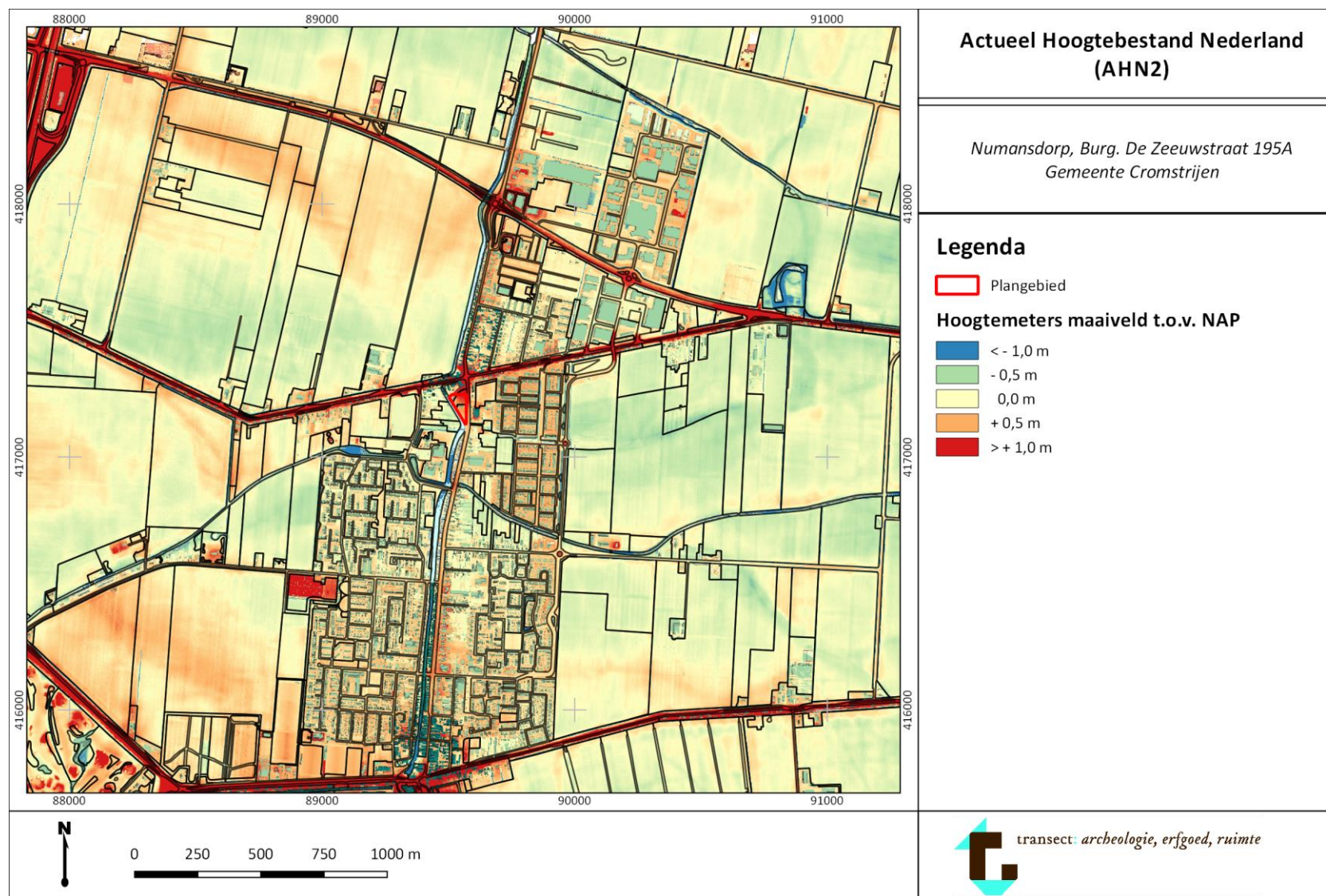
Bijlage 2: Archeologische Verwachtingskaart (Gemeente Cromstrijen)

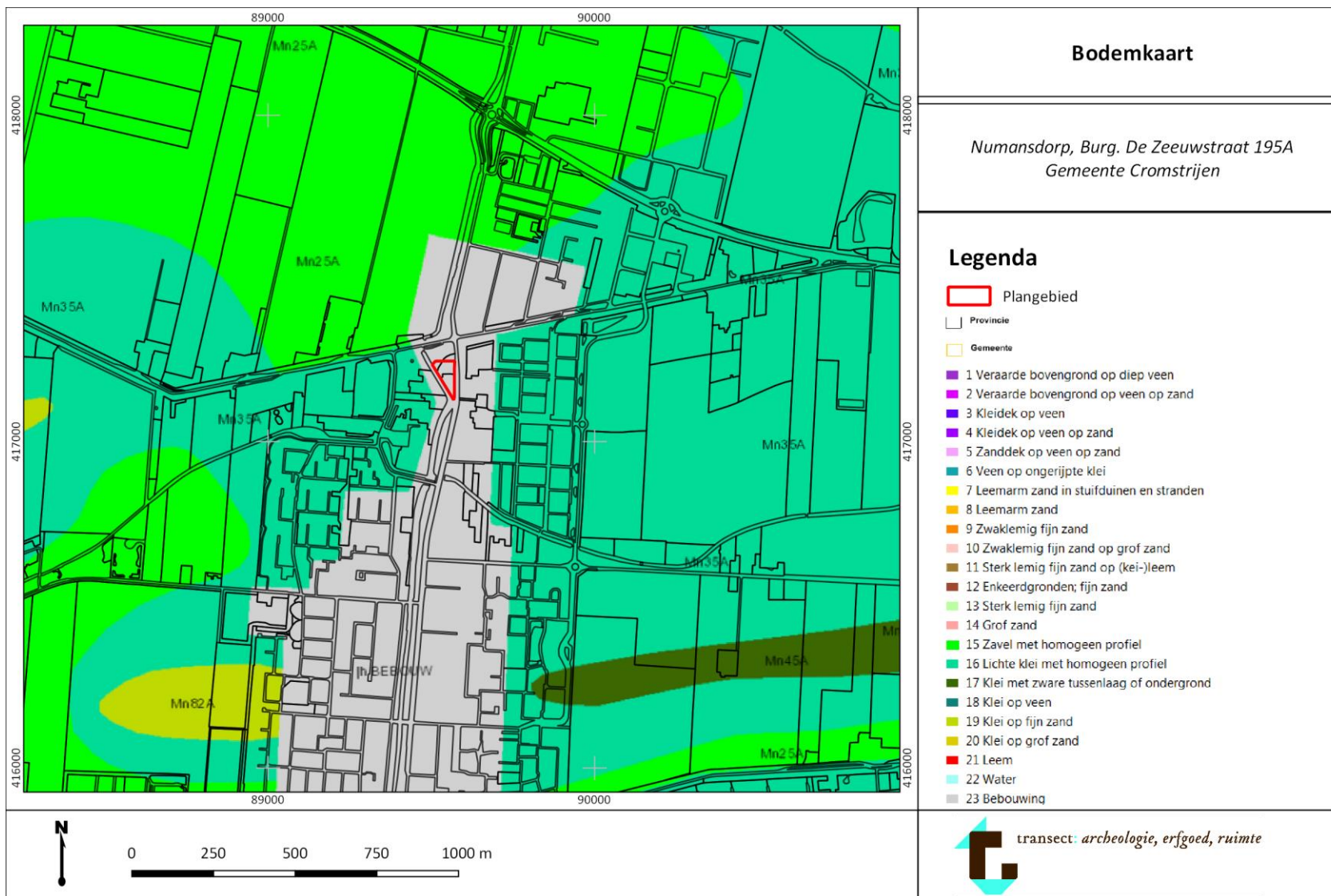
Bijlage 3: Geologische kaart

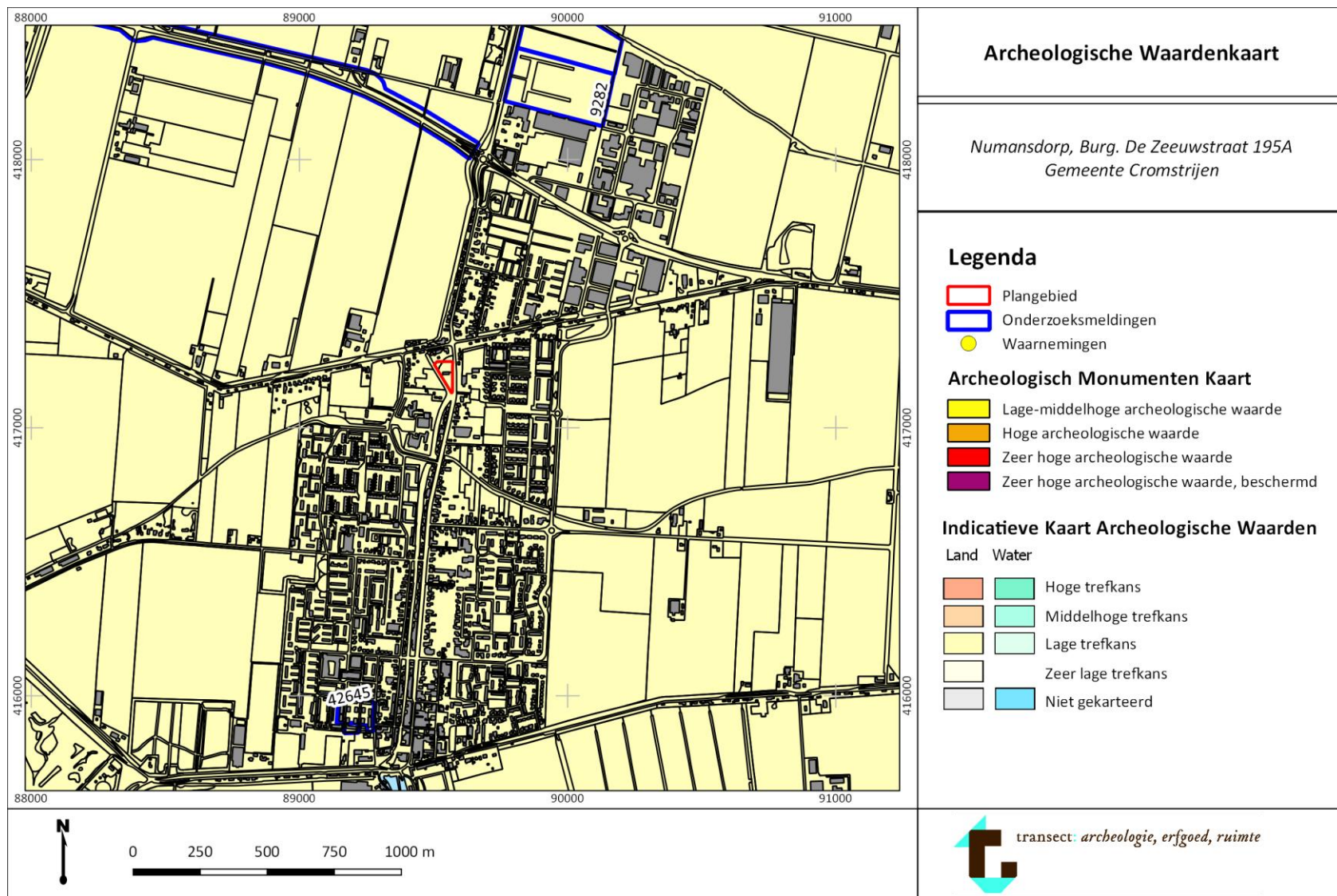
Bijlage 4: Actueel Hoogtebestand Nederland

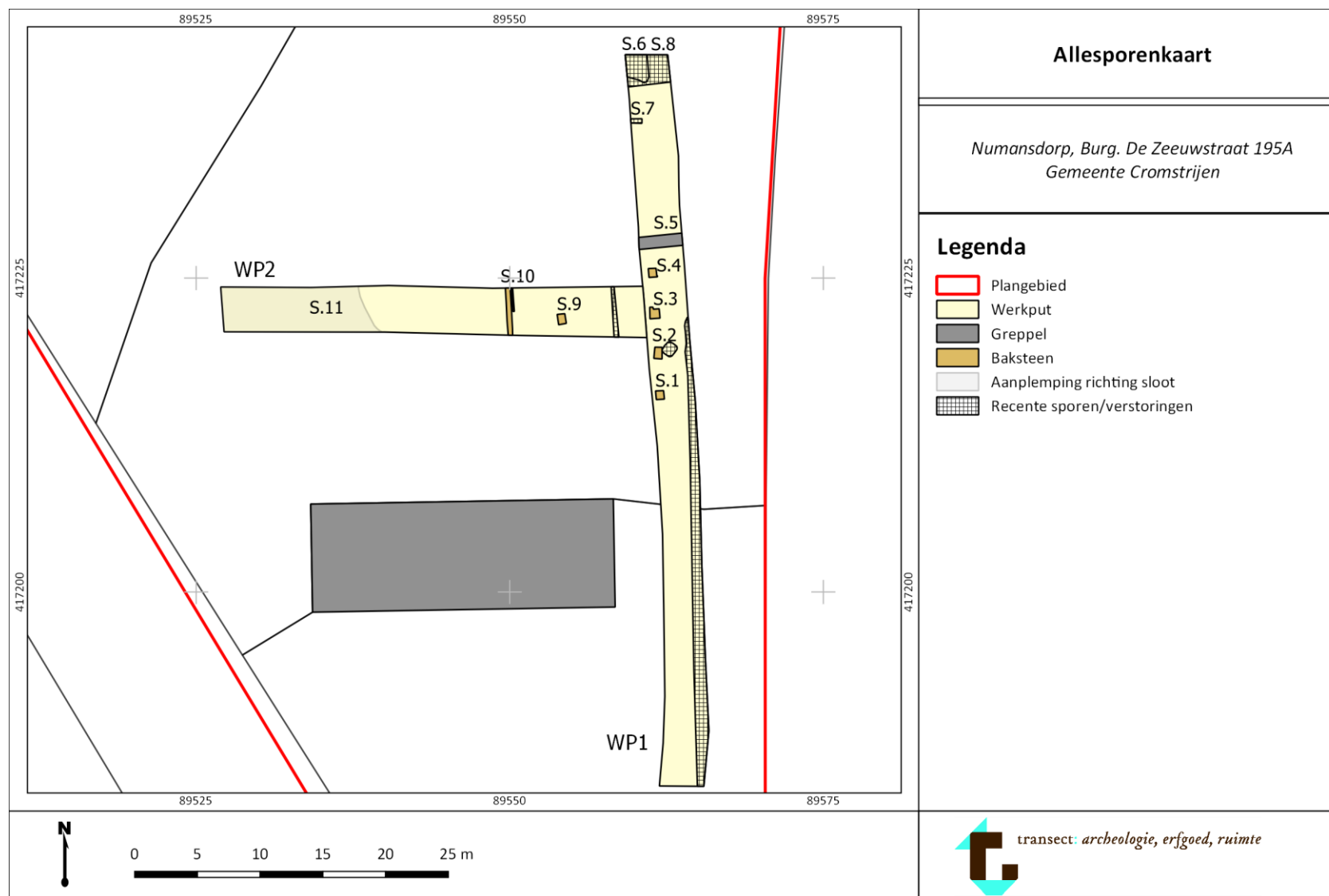
Bijlage 5: Bodemkaart

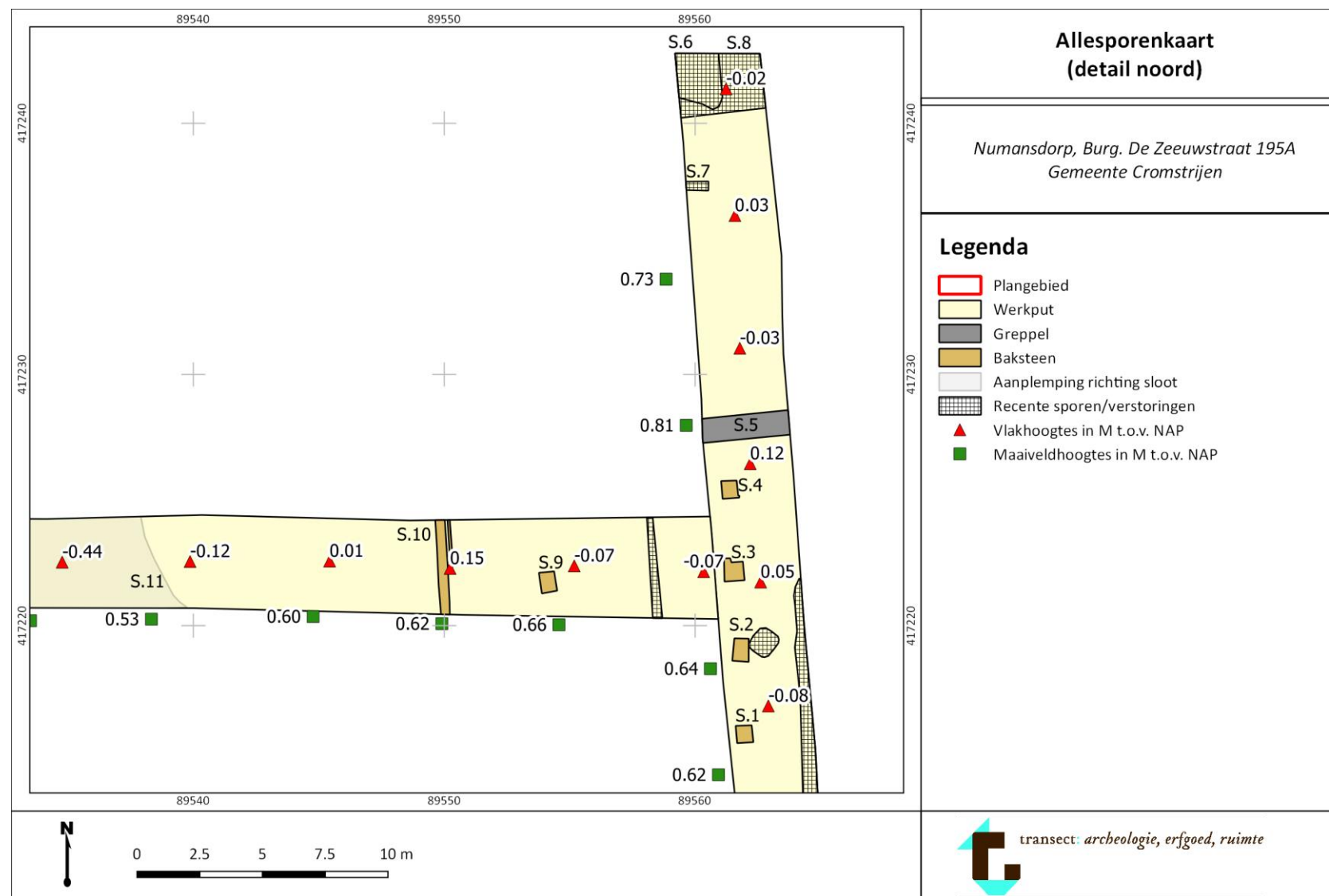
Bijlage 6: Archeologische Waardenkaart

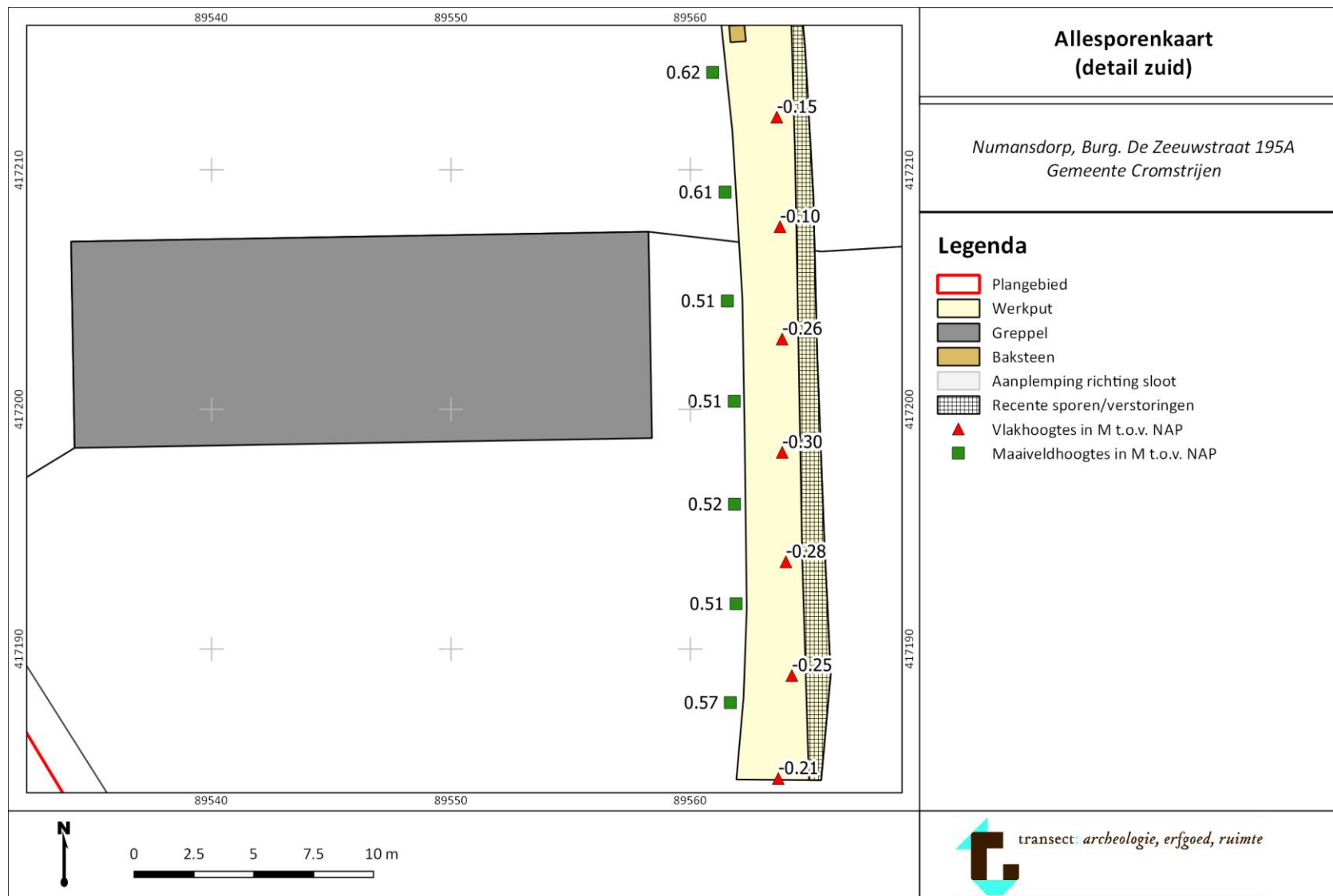

Bijlage 7: Allesporenkaart

Bijlage 8: Sporenvlakken in meer detail

Bijlage 9: Sporenlijst

Spoor	Werkput	Vlak	Textuur	Kleur	Org	Insluitsels (grootte/aantal etc.)	Interpretatie	Opmerking
1	1	1	BS	ge/or	-	-	Poer	BS geel (LxBxH): 16,5x7,5x3,5 cm. BS rood (LxBxH): 17x8x4,5 cm
2	1	1	BS	ge/or	-	-	Poer	Idem S.1
3	1	1	BS	ge/or	-	-	Poer	Idem S.1
4	1	1	BS	ge/or	-	-	Poer	Idem S.1
5	1	1	Kz3	brgr	-	Bs-puntjes, mortel	GR	-
6	1	1	Kz3	dgr	-	Puin (Bs-puntjes, mortel)	REC	Egalisatie recent straatwerk, direct onder maaiveld
7	1	1	BS	or/ro	-	-	REC	Stoep, BS (LxBxH): 16,5 x 7,5 x 4 cm. 2 laags.
8	1	1	BS	dgr/ge/ro	-	Puin (Bs-puntjes, mortel)	REC	Recent straatwerk, direct onder maaiveld
9	1	1	BS	ge/or	-	-	Poer	Idem S.1
10	2	1	BS	ge/or	-	-	Gootje?	N-Z georiënteerd. 2-steens in de lengte naast elkaar, aan de oostzijde 1 steens in de lengte overdwars er langs (BS geel: 16,5x7,5x3,5 cm).
11	2	1	Kz3	Dbrgr	H1	Puin (Bs-puntjes, mortel)	Aanplemping	Aanplemping richting beek/sloot
1000	1/2	103/104	Zs3	Dbr/zw	H2	Veel puin (geel/oranje BS)	OPH	Recente OPH, bevat restanten van de afbraak van de historische boerderij
2000	1/2	103/104	Zs3	Dgr	H1	BS, houtskool	Ap	'Oude' bouwvoor
2500	1/2	103/104	KZ2	GrBr	-	FE	C	Oeversituatie
2750	103/104	103/104	KZ3	Gr	-	FE	C	Overgang naar getijdegeulafzettingen
3000	1/2	103/104	Zs2/Ks4	Gr	-	Vele kleilaagjes/zandlaagjes	C	Getijdegeulafzettingen, laagpakket van Walcheren

Bijlage 10: Vondstenlijst

Vondstnr.	Werkput	Vlak	Vak	Spoor	Vulling	Categorie	Verzamelwijze	Opmerking
1	2	1		11	1	KER	MAA	- 8 scherven roodbakkend aardewerk (met loodglazuur aan beide zijden). Waarvan 1 randfragment met gele slibversiering in een golvende lijn. Datering: Nieuwe Tijd.
2	1	1		2000		MIX	MAA	- 1 bodemfragment roodbakkend aardewerk met loodglazuur aan beide zijden. De onderzijde van de bodem is zwart geblakerd. Datering: Nieuwe Tijd. - 4 metalen voorwerpen: Een loden stripje, een plat ijzeren ringetje en twee onversierde bronzen knopen. Datering: Nieuwe Tijd.

Bijlage 11: Archeologische periode-indeling voor Nederland (conform ABR)

Periode	Deel-/subperiode	Van	Tot
Nieuwe Tijd	Nieuwe Tijd C	1850 na Chr.	heden
	Nieuwe Tijd B	1650 na Chr.	1850 na Chr.
	Nieuwe Tijd A	1500 na Chr.	1650 na Chr.
Middeleeuwen	Late Middeleeuwen B	1250 na Chr.	1500 na Chr.
	Late Middeleeuwen A	1050 na Chr.	1250 na Chr.
	Vroege Middeleeuwen D	900 na Chr.	1050 na Chr.
	Vroege Middeleeuwen C	725 na Chr.	900 na Chr.
	Vroege Middeleeuwen B	525 na Chr.	725 na Chr.
	Vroege Middeleeuwen A	450 na Chr.	525 na Chr.
Romeinse Tijd	Laat-Romeinse Tijd B	350 na Chr.	450 na Chr.
	Laat-Romeinse Tijd A	270 na Chr.	350 na Chr.
	Midden-Romeinse Tijd B	150 na Chr.	270 na Chr.
	Midden-Romeinse Tijd A	70 na Chr.	150 na Chr.
	Vroeg-Romeinse Tijd B	25 na Chr.	70 na Chr.
	Vroeg-Romeinse Tijd A	12 voor Chr.	25 na Chr.
IJzertijd	Late IJzertijd	250 voor Chr.	12 voor Chr.
	Midden-IJzertijd	500 voor Chr.	250 voor Chr.
	Vroege IJzertijd	800 voor Chr.	500 voor Chr.
Bronstijd	Late Bronstijd	1100 voor Chr.	800 voor Chr.
	Midden-Bronstijd B	1500 voor Chr.	1100 voor Chr.
	Midden-Bronstijd A	1800 voor Chr.	1500 voor Chr.
	Vroege Bronstijd	2000 voor Chr.	1800 voor Chr.
Neolithicum	Laat-Neolithicum B	2450 voor Chr.	2000 voor Chr.
	Laat-Neolithicum A	2850 voor Chr.	2450 voor Chr.
	Midden-Neolithicum B	3400 voor Chr.	2850 voor Chr.
	Midden-Neolithicum A	4200 voor Chr.	3400 voor Chr.
	Vroeg-Neolithicum B	4900 voor Chr.	4200 voor Chr.
	Vroeg-Neolithicum A	5300 voor Chr.	4900 voor Chr.
Mesolithicum	Laat-Mesolithicum	6450 voor Chr.	4900 voor Chr.
	Midden-Mesolithicum	7100 voor Chr.	6450 voor Chr.
	Vroeg-Mesolithicum	8800 voor Chr.	7100 voor Chr.
Paleolithicum	Laat-Paleolithicum B	18.000 BP	8.800 voor Chr.
	Laat-Paleolithicum A	35.000 BP	18.000 BP
	Midden-Paleolithicum	300.000 BP	35.000 BP
	Vroeg-Paleolithicum	-	300.000 BP